

"בית אהרונים" **ויצמן 83 כפר סבא** **תיק תיעוד**

ינואר 2008

עדכון: אוגוסט 2008

שבט התשס"ח

אמנון בר אור אדריכלים בע"מ רח' אחד העם 9 תל אביב 65251
 טל': 03-5163082 פקס: 03-5163079 amnon@baror-arc.com

בית שרה כיום

פתח דבר

"בית אהרונים" נבנה בשנת 1928 בכפר סבא על ראש הגבעה ולמרגלותיו היו פרוסים הגנים והפרדסים של המשפחה. כיום, הבית נמצא במרכז העיר הגדולה והסואנת ובין מבנים גבוהים ממנו, אולם, עדיין הוא בולט ומסקרן כל עובר אורח. המבנה נבנה כבית קיץ מפואר למשפחת אהרונים אשר התגוררה בתל אביב. נוכחותו המרשימה בראש הגבעה הביאה את התושבים המקומיים לכנותו ה"ארמון". גם כיום, כשמונים שנה לאחר בנייתו, עדיין ניכר יופיו של הבית.

עבודה זו מהווה מסמך המתעד את ההיבטים ההיסטוריים, האדריכליים והטכנולוגיים של המבנה ההיסטורי והמיועד לשימור. התיעוד ההיסטורי מספר את תולדות המשפחה הבונה ומכיל צילומים ארכיוניים של הבית, מפות ותצלומי אוויר היסטוריים ורקע היסטורי כללי. התיעוד האדריכלי כולל תיעוד צילומי של המצב הקיים, תיעוד אדריכלי בתכניות ובפרטים, ושיחזור המצב המקורי של המבנה משנת 1928.

במסגרת עבודת התיעוד נגלה לפנינו מבנה אשר על אף גודלו הצנוע יחסית, מגלם בחובו סיפור מרתק ובעל חשיבות מקומית רבה, הוא עשיר בעיטורים האופייניים לבנייה האקלקטית של שנות העשרים ומלמד על הלך הרוח של בוניו ואנשי המקום. שימור מבנה זה ושיחזור הפרטים על פי התיעוד, יעניק לעיר כפר סבא תרומה משמעותית להכרת עברה והערכתו.

כיום, סביב המבנה הוקמו מרכזים מסחריים, מרכזי תרבות ומבנים ארעיים, כמו כן, הצמחייה הקרובה לבית גדלה ובעת הרחבת הכביש ברחוב ויצמן, הונמכה הטופוגרפיה הצמודה למבנה מדרום. כל אלה פוגעים בסביבתו הקרובה של המבנה, מגבילים את הנגישות אליו ומסתירים אותו. בעת שימור ופיתוח האתר יש לשים דגש על הטבת סביבת המבנה ועל הסדרת נגישות נוחה אליו.

ברצוני להודות למוקי ודודי אהרונים מזמיני העבודה, לאדריכל העיר כפר סבא יאיר גרול ולאדריכל יאיר כהן ממשדרי אשר אחראי על עבודה זו.

אדריכל אמנון בר אור

ינואר - 2008

עמוד	תאריך	קנה מידה:	שם התכנית:	שם הפרק :	"בית אהרונים"	אמנון בר אור אדריכלים בע"מ רח' אחד העם 9 תל אביב 65251 טל': 03-5163082 פקס: 03-5163079
1	אוגוסט 2008			פתח דבר	ויצמן 83 כפר סבא	

תוכן העניינים

1..... פתח דבר

2..... תוכן העניינים

3..... מפת איתור המבנה

תיעוד היסטורי

4.1.1..... כפר סבא, רקע היסטורי

4.2.1..... תצלומי אויר ומפות היסטוריות

4.3.1..... רקע היסטורי, הקמת "בית שרה"

4.3.3..... הפרדסנות בארץ ישראל

4.3.4..... הפרדסנות העיברית והיוזמה הפרטית

4.3.6..... משק אהרוני על רקע הפרדסנות העברית

4.4.1..... תצלומים היסטוריים

4.5.1..... מסמכים ותכניות היסטוריות

4.6..... רשימת מקורות

תיעוד צילומי:

5.1..... תיעוד צילומי מצב קיים

תיעוד אדריכלי

6.1..... תיאור אדריכלי וטכנולוגיית בנייה

6.2..... תיאור אדריכלי "בית שרה"

6.3..... טכנולוגיית בנייה

6.5..... מצב השתמרות

6.6..... שלבי הבנייה

7.1..... מפה טופוגראפית

7.2.1..... תכניות - מצב קיים

7.3.1..... חזיתות- מצב קיים

7.4.1..... חתכים - מצב קיים

7.5.1..... תכניות- מצב מקורי משוחזר

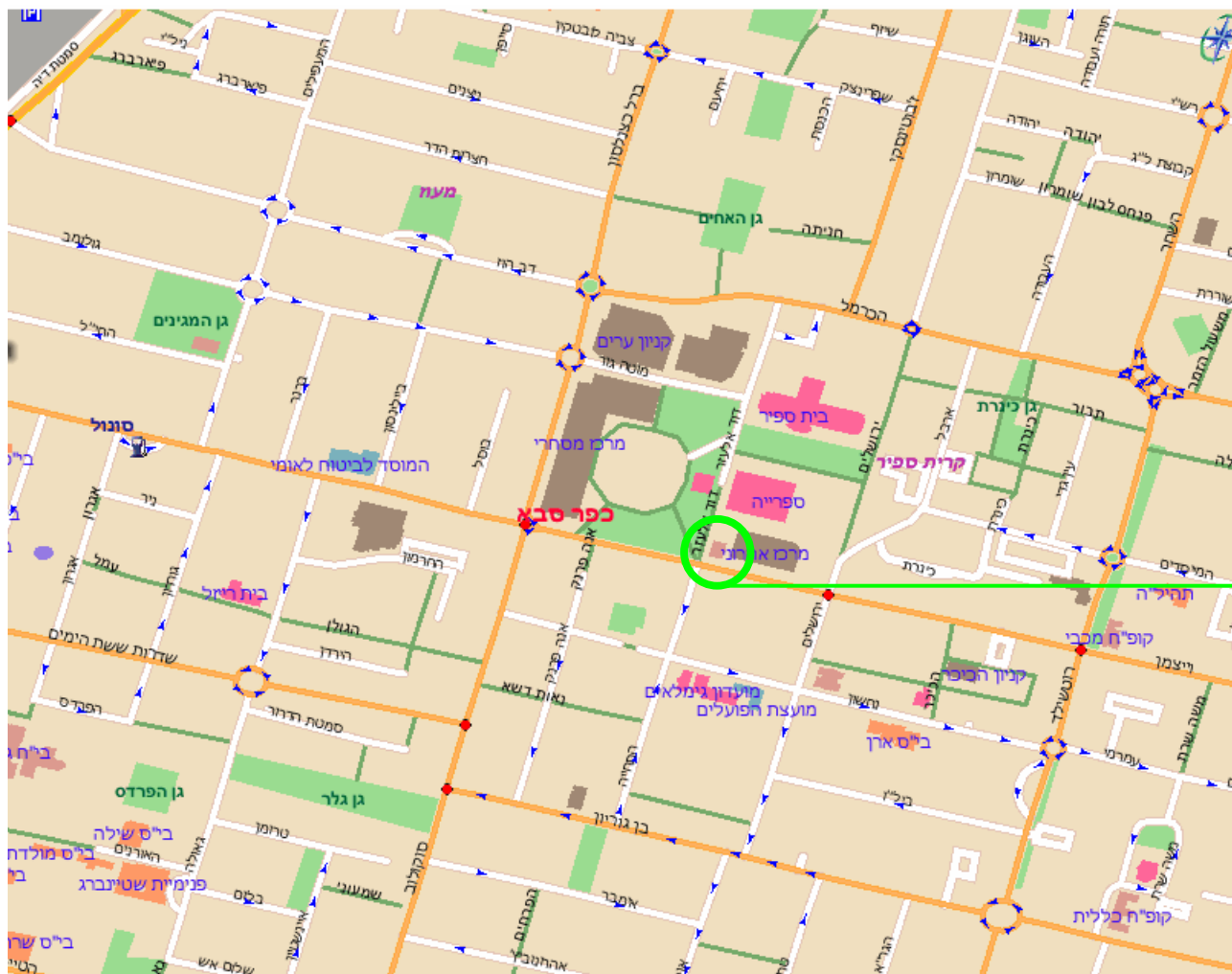
7.6.1..... חזיתות- מצב מקורי משוחזר

7.7.1..... חתכים- מצב מקורי משוחזר

7.8.1..... פרטים

8.1..... הערכת חשיבות והמלצות שימור

עמוד	תאריך	קנה מידה:	שם התכנית:	שם הפרק :	"בית אהרוני"	אמנון בר אור אדריכלים בע"מ רח' אחד העם 9 תל אביב 65251 טל': 03-5163082 פקס: 03-5163079
2	אוגוסט 2008			תוכן עניינים	ויצמן 83 כפר סבא	

בית אהרוני, ויצמן 83 כ"ס

גוש: 6440 חלקה: 136

מיקום המבנה

מקור: אתר www.emap.co.il

עמוד	תאריך	קנה מידה:	שם התכנית:	שם הפרק :	שם הפרק :	אמנון בר אור אדריכלים בע"מ רח' אחד העם 9 תל אביב 65251 טל': 03-5163082 פקס: 03-5163079
3	אוגוסט 2008			מפת איתור	"בית אהרוני" ויצמן 83 כפר סבא	

”בית אהרונ”

תיעוד היסטורי

כפר סבא, רקע היסטורי

המושבה כפר סבא היא המושבה הראשונה שנוסדה בשרון המרכזי וידעה קשיים רבים עד התבססותה ושגשוגה בשנות העשרים. תחילת דרכה של המושבה היא בשנת 1892 כאשר נרכשו האדמות על ידי נח קרלינסקי מאפנדי תושב כפר סבא הערבית. בשנת תרס"ג (1903) החל עיבוד הקרקעות ובשנת 6 - 1905 נחפרה הבאר הראשונה, הוקם מבנה הח'אן – מבנה הקבע הראשון בכפר סבא ובמקום מתחילים בנטיעת שקדים. בראשית דרכה של המושבה האיכרים היו עובדים במשך השבוע במושבה אוכלים ולנים במבנה הח'אן ובסוף השבוע היו הולכים חזרה לביתם במושבה פתח תקווה, למעט מספר שומרים אשר נשארו במקום. בשנת 1912 נבנו 12 הבתים הראשונים ברחוב הרצל (שמו המקורי) לצד מבנה הח'אן.

מלחמת העולם הראשונה היתה מכה קשה עבור המושבה. עם פרוץ המלחמה התושבים הוכרחו להתעתק ובשנת 1915 הגיעו אל המושבה הקטנה כאלף וחמש מאות מגורשים מיפו ותל אביב. המגורשים מצאו מקלט בחורשת האיקליפטוסים בחלקה הדרומי של כפר סבא וסבלו ממחסור וממחלת הטיפוס אשר גרמה לפטירתם של כ-220 מהפליטים. נוספה על כל אלה גם מכת הארבה אשר השמידה את מרבית נטיעות השקדים. בשנת 1917 המלחמה הגיעה אל כפר סבא והצבא הטורקי התבצר בה לאחר שנסוג מפתח תקוה אשר נכבשה על ידי הבריטים. המקום הופצץ ונפלו חללים במושבה. הטורקים נכנסו והשתמשו בבתי התושבים ורכושם ולאחר מכן גרשו אותם ואת פליטי יפו ות"א לצפון הארץ. הטורקים החריבו את המקום והשתמשו בחומרי הבניין ובעצי האיקליפטוס והמטעים להסקת הקטרים. כפר סבא נכבשה על ידי הבריטים ב- 1918.19.9.

בשנת 1919 החלו התושבים לחזור לכפר סבא החרבה אולם כבר בשנת 1921 העימות עם המתקוממים הערבים מגיע לכפר סבא והמושבה מותקפת על ידי ערבים מהישובים השכנים. הבתים הועלו באש ונבזזו וכפר סבא ננטשה בשנית. בשנת 1922 חזרו בודדים למקום אלכסנדר נורדשטיין, משפחתו בת שש הנפשות וידידו אייזמן שהיה ערירי. אלה סבלו מהבידוד עד שהיישוב חודש בשלישית בשנת 1924.

משלב זה המושבה החלה לשגשג ותושבים רבים הגיעו למקום. נטיעות הפרדסים החלו באמצע שנות העשרים והיו להצלחה כלכלית. בשנת 1930 בכפר סבא היו כ-1500 נפש והיא העסיקה מאות פועלים בחקלאות. עדות להתבססותה של המושבה היא בכך שהוקמו בה מחנות הכשרה לקיבוצים רבים אשר החלו בה את דרכם טרם עלייתם לקרקע. כמו כן, סיבב כפר סבא הוקמו חוות מטעים פרטיות כאשר המושבה שימשה להם כמרכז שירותים. בשנת 1936 פרץ המרד הערבי אשר גבה בכפר סבא 13 קורבנות. אולם, שלא כמו בעבר, בעת הזו היישוב איתן ועמד במשבר. בעקבות המרד הפועלים הערבים לא הגיעו לעבודה בחקלאות והפועלים היהודים החליפו אותם. בשנת 1939 נבחרה המועצה המקומית הראשונה אשר החליפה את ועד המושבה. כמו כן הוקמה מועצת ההסתדרות והמועצה החקלאית. ביישוב היו 3300 תושבים.

בשנות 1939 פרצה מלחמת העולם השנייה וכפר סבא התמודדה עם מכה כלכלית קשה בעיקר בתחום החקלאות עקב אי היכולת לייצא את התוצרת ושטחי פרדסים רבים נמכרו. במלחמת העצמאות כפר סבא בחזית המלחמה מול שכנותיה כפר סבא הערבית וקלקיליה. כפר סבא הערבית נכבשה ותושביה מפונים. בתי הכפר חרבו והשטחים עוברים לשטחה המוניציפאלי של כפר סבא. במקום נבנו שכונות אליהן הופנו עולים רבים בשנותיה הראשונות של המדינה. כפר סבא משמשת כיום כמרכז אזרחי לערים והמושבים בשרון המרכזי.

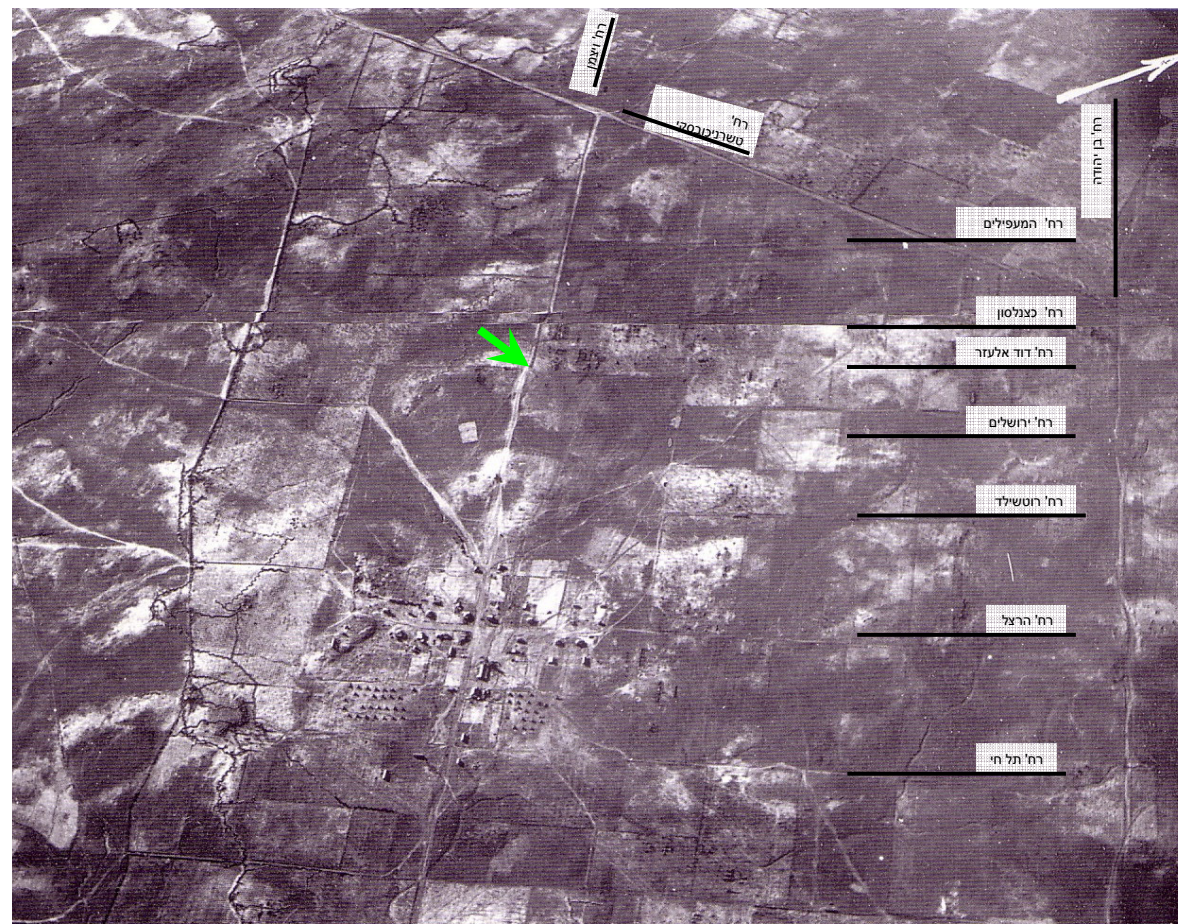

רחוב הרצל, מבט מדרום (מבנה הח'אן בימין התמונה). שנות העשרה. מקור: ארכיון קפלן.

מראה כללי של המושבה, שנות השלושים. מקור: ארכיון קפלן

אמנון בר אור אדריכלים בע"מ רח' אחד העם 9 תל אביב 65251 טל': 03-5163082 פקס: 03-5163079	"בית אהרונים" ויצמן 83 כפר סבא	שם הפרק : רקע היסטורי	שם התכנית:	קנה מידה:	תאריך אוגוסט 2008	עמוד 4.1.1
--	---	--------------------------	------------	-----------	----------------------	---------------

תצלום אוויר, 1917. מקור: "מבט ועוד מבט"

בתצלום האוויר נראים הבתים הראשונים של המושבה, מבנה הח'אן ועצי האיקליפטוס שלצידו. באזור בו הוקם בית שרה אהרונים עדיין אין בנייה.

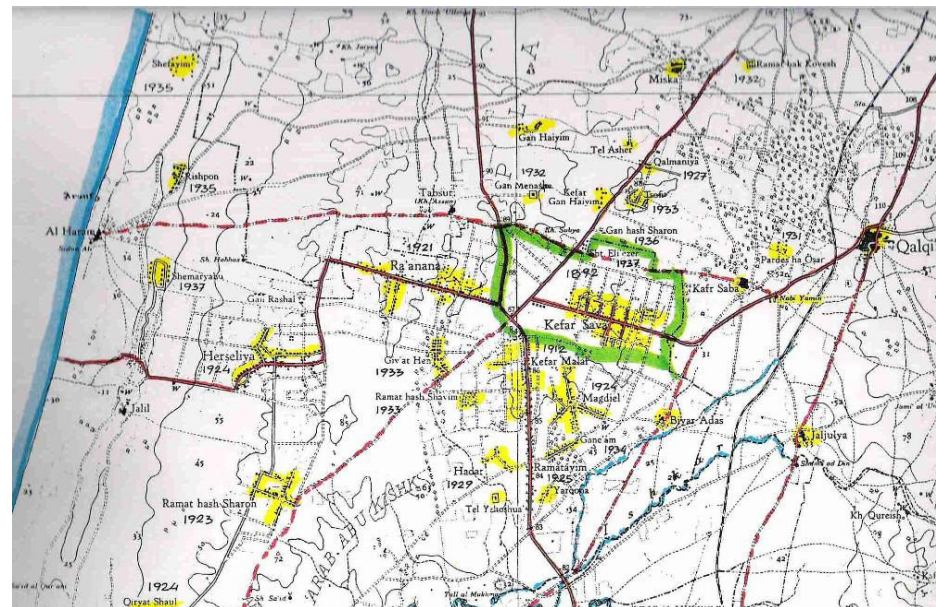
בתצלום צוין המיקום המשוער של הרחובות הסמוכים לפי שמם כיום.

→ מיקום משוער של המבנה.

עמוד	תאריך	קנה מידה:	שם התכנית:	שם הפרק :	"בית אהרונים"	אמנון בר אור אדריכלים בע"מ
4.2.1	אוגוסט 2008		תצלום אוויר 1917	תצלומי אוויר ומפות היסטוריות	ויצמן 83 כפר סבא	רח' אחד העם 9 תל אביב 65251
						טל': 03-5163082 פקס: 03-5163079

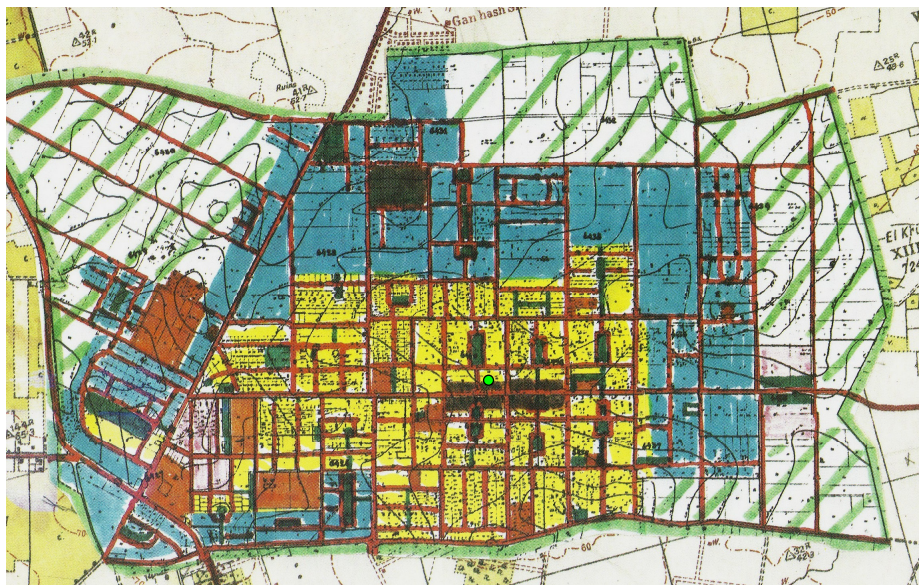

1937-תקריב. מיקום המבנה מסומן בירוק

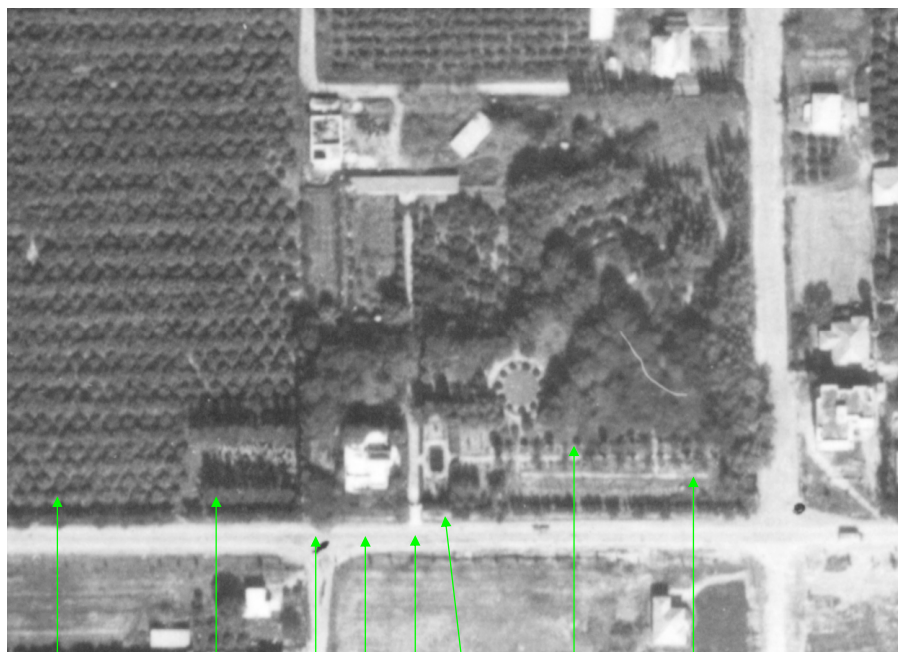
1937 - מפת כפר סבא, הישובים והחוות הסמוכות. מקור: אלפיים שנה בכפר סבא

במפה נראית כפר סבא והישובים הרבים אשר קמו באזור בשנות העשרים והשלושים. סביב המושבה קמו גם חוות חקלאיות כגון גן השרון, חוות הברון דה מנשה, קלמניה וגן חיים כאשר כפר סבא היתה להם מושבת האם.

1942-כפר סבא, תכנית מתאר
מקור: אלפיים שנה בכפר סבא

עמוד	תאריך	קנה מידה:	שם התכנית:	שם הפרק :	"בית אהרוני"	אמנון בר אור אדריכלים בע"מ רח' אחד העם 9 תל אביב 65251 טל: 03-5163082 פקס: 03-5163079
4.2.2	אוגוסט 2008		מפות היסטוריות 1942, 1937	תצלומי אויר ומפות היסטוריות	ויצמן 83 כפר סבא	

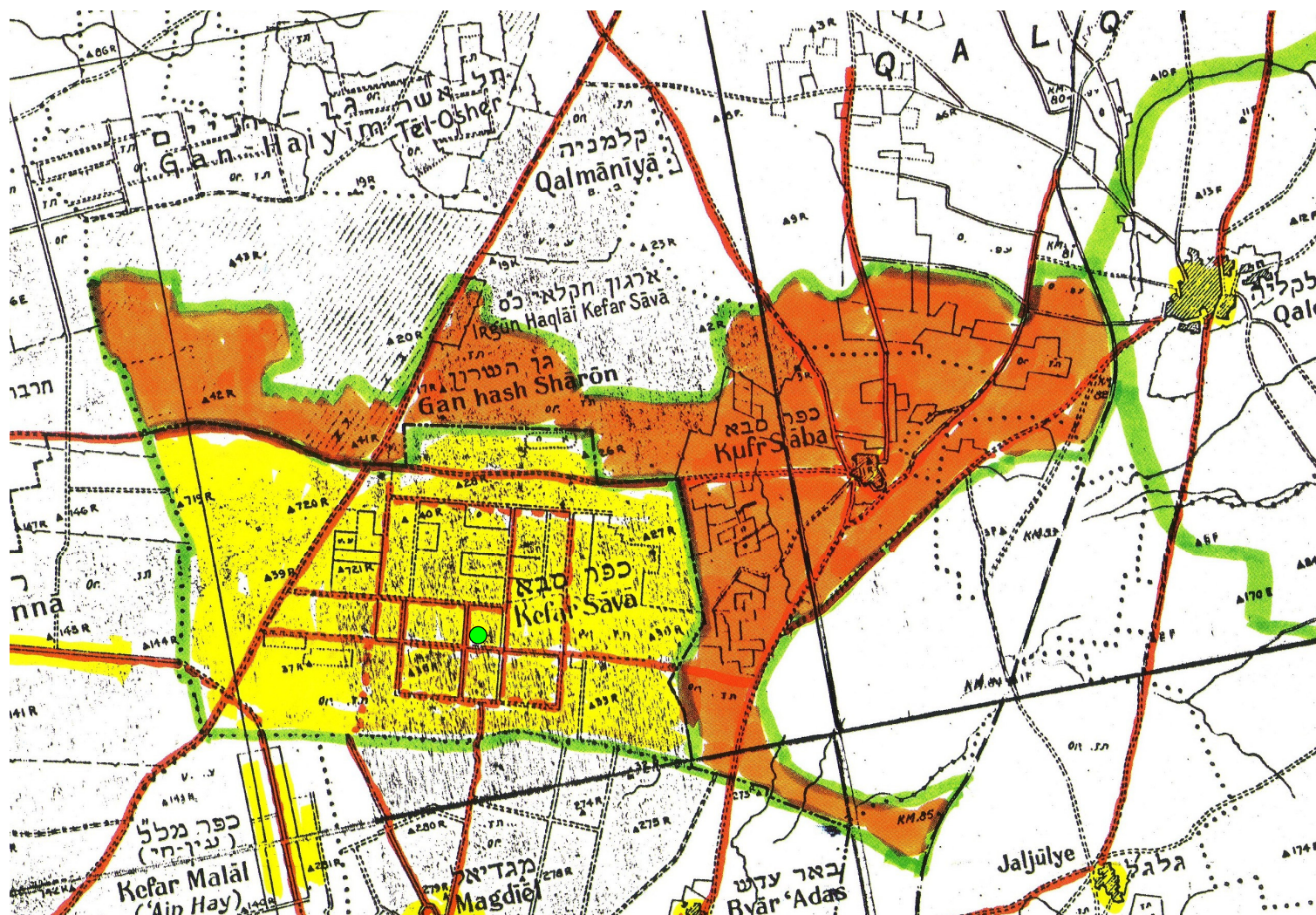
הגדלה

תצלום אוויר 1946, מקור: המרכז למיפוי ישראל

בתצלום האוויר נראה בית שרה אהרוני עם הפרדס ממערבו וממזרחו הגן רחב הידיים.

עמוד	תאריך	קנה מידה:	שם התכנית:	שם הפרק :	"בית אהרוני"	אמנון בר אור אדריכלים בע"מ רח' אחד העם 9 תל אביב 65251 טל': 03-5163082 פקס: 03-5163079
4.2.3	אוגוסט 2008		תצלום אוויר 1946	תצלומי אוויר ומפות היסטוריות	ויצמן 83 כפר סבא	

1948 – כפר סבא והשטחים שנוספו למושבה ב-1948. מקור: "אלפיים שנה בכפר סבא"
 ● מיקום מבנה בית שרה אהרוני מסומן בירוק.

עמוד	תאריך	קנה מידה:	שם התכנית:	שם הפרק:	"בית אהרוני"	אמנון בר אור אדריכלים בע"מ
4.2.4	אוגוסט 2008		מפה 1948	תצלומי אויר ומפות היסטוריות	ויצמן 83 כפר סבא	רח' אחד העם 9 תל אביב 65251
						טל': 03-5163082 פקס: 03-5163079

רקע היסטורי, הקמת "בית שרה"

על נטיעת גן בארץ ישראל חלמו בן ציון ושרה אהרוני (אהרונביץ') עוד בהיותם בגלות. בשנת 1913 ביקר בן ציון בארץ ישראל וקנה חלק מהאדמות בכפר סבא. בשנת 1925 עלתה המשפחה לארץ ישראל דרך צופוט (פרבר של דנציג) והתיישבו בתל אביב יחד עם חמשת ילדיהם: מאשה, ימימה, משה, שולמית וחנה. המשפחה הצליחה לעלות לארץ עם ממון רב דבר אשר איפשר להם, כבר בשנותיהם הראשונות בארץ, להמשיך ברכישת האדמות, לטעת פרדסים ולעסוק בפעילות נדל"נית.

עם עלייתה ארצה המשפחה התיישבה בשדרות רוטשילד בתל אביב. בשנותיהם הראשונות המשפחה גרה בשכירות (אחד הבתים שגרו בהם היה בית לזין הידוע בשם "השגרירות הרוסית", שד' רוטשילד 46) ומספר שנים לאחר מכן, אהרוני הקים באותו רחוב שני מבנים. הראשון מבניהם הוא שד' רוטשילד 117, מבנה בסגנון הבינלאומי בתכנונו של האדריכל רפפורט. בתום הבנייה המבנה נמכר ואהרוני החל בבניית המבנה הסמוך לו בשד' רוטשילד 119 אשר נשאר בבעלות המשפחה. מבנה זה תוכנן על ידי ריצ'ארד קאופמן.

בכפר סבא קנתה המשפחה אדמות רבות לנטיעת הדרים, ענף אשר הבטיח הצלחה כלכלית באותם שנים. אדמות המשפחה בכפר סבא היו מרוכזות בשלושה אזורים: הפרדס הגדול ביותר היה באזור אשר כיום נמצא מערבית לשכונת עלייה. פרדס זה נקרא "גן אהרוני". בפרדס הייתה באר מים אשר שרידיה נמצאים בשטח גם כיום. שטח גדול נוסף, כ-150 דונם, נמצא באזור בו קיים כיום קניון "ערים" בקרבת המבנה. שלושים דונם נוספים היו למשפחה במעלה רחוב ירושלים. עסקי הפרדסים זכו להצלחה, אולם, עם פרוץ מלחמת איטליה חבש ב-1935 חלה עצירה ביצוא ההדרים וכתוצאה מכך מרבית הפרדסים נמכרו.

"בית אהרוני" בכפר סבא הוקם בשנת 1927. המבנה הוקם כבית קיץ ועל כן הוא לא היה מאוכלס ברציפות עד שנת 1939, אז עברו לגור בו בקביעות בני המשפחה. המבנה ניצב בראש גבעה כאשר הפרדסים פרוסים ממערב. ממזרח ומצפון לבית ניטע גן רחב ידיים. בגן היו עצי פרי ועצי נוי רבים. בראש הגן היתה בריכת מים אשר שימשה להשקיית הפרדסים וגם כבריכת שחייה. בסמוך לגן היתה באר המים. הבית ניבנה מערבית לשטח הבנוי של המושבה כפר סבא של אותם ימים, הפאר הרב של הבנייה, מיקומו הטופוגרפי והגן רחב הידיים הביאו לכך שהבית נקרא "הארמון" בפי התושבים. בסמוך לבאר ובקיר כפול בפנים הבית היה מסתור נשק של ההגנה.

לקראת סוף שנות החמישים עזבו את הבית בני המשפחה והמבנה לא היה מאוכלס מספר שנים. בעקבות זאת, בשנת 1960, הוקם במקום סניף ויצ"ו. בשנת 1963 נפטרה שרה אהרוני, והמבנה נתרם לשימוש ויצ"ו לתקופה של תשעים ותשע שנה. כיום המבנה נקרא על שמה.

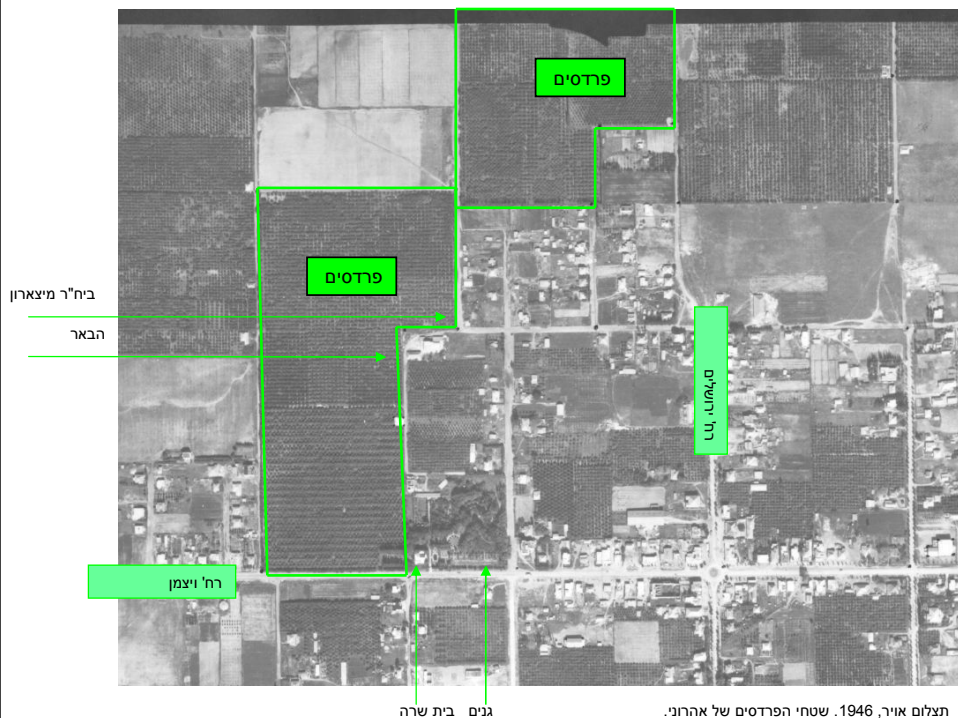
שדרות רוטשילד 117, שנת הקמה: 1933 על ידי משפחת אהרוני. בתכנון האדריכל רפפורט.

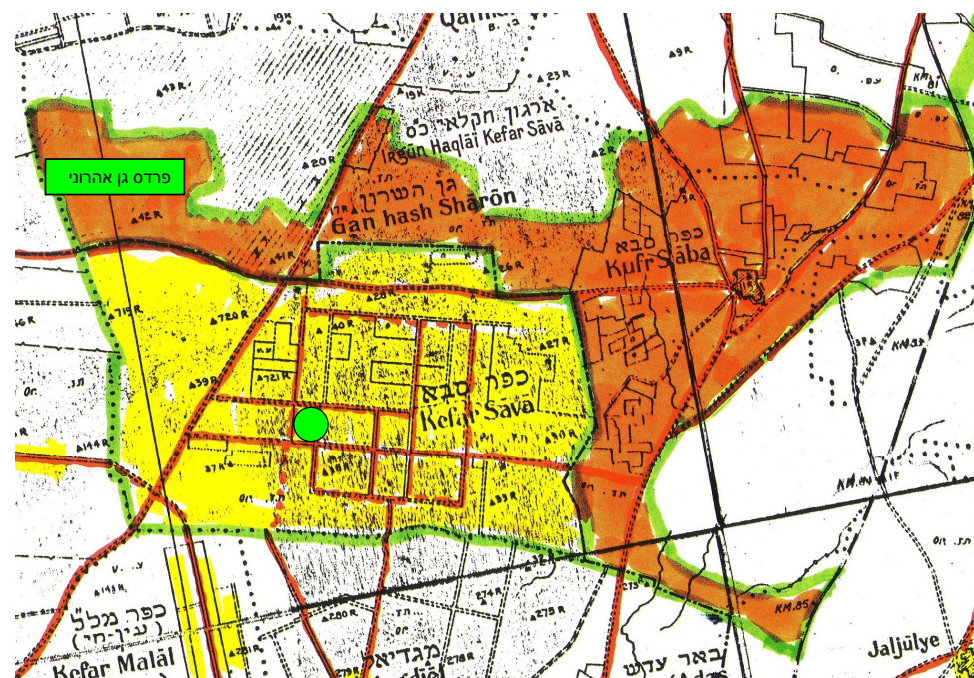
2006: מבנה הבאר בפרדס "גן אהרוני".

באר המים בפרדס "גן אהרוני" היתה בתוך מבנה. המים נשאבו על ידי מנוע. בשנות החמישים הופסק השימוש בבאר בעקבות הקמת חברת מקורות וחל איסור להחזיק בבארות פרטיות. הבאר נסתמה וחלק מהמבנה פורק. כיום עדיין נמצאים במקום בסיסי הבטון עליהם הונח המנוע.

אמנון בר אור אדריכלים בע"מ רח' אחד העם 9 תל אביב 65251 טל': 03-5163082 פקס: 03-5163079	"בית אהרוני" ויצמן 83 כפר סבא	שם הפרק : רקע היסטורי	שם התכנית:	קנה מידה:	תאריך אוגוסט 2008	עמוד 4.3.1
--	--	--	-------------------	------------------	------------------------------------	-----------------------------

תצלום אוויר, 1946. שטחי הפרדסים של אהרונים.

1948 – כפר סבא והשטחים שנוספו למושבה ב-1948. מקור: "אלפיים שנה בכפר סבא". מסומן מיקום הפרדסים בל"ס

פרדסי אהרונים בכפר סבא.

למשפחת אהרונים היו פרדסים בשלושה אזורים בכפר סבא. הפרדס הגדול, אשר נקרא "גן אהרונים", נמצא מערבית לשכונת עלייה של היום ופרדס המחולק לשני אזורים במרכז העיר.

פרדס "גן אהרונים" שכן מחוץ לגבולות המושבה כפר סבא של אותם שנים בדומה לחוות חקלאיות נוספות, כגון "גן השרון", "קלמניה", "גן חיים", "גן הברון מנשה". לאחר קום המדינה השטח נוסף לתחומה המוניציפלי.

פרדס נוסף, בן 150 דונם, היה בקרבת הבית באזור בו נמצא כיום קניון "ערים". "בית שרה" הוקם בשולי הפרדס סמוך לדרך הראשית – דרך השרון, המהווה כיום את רחוב ויצמן. חלקה נוספת נמצאה במעלה רחוב ירושלים.

באמצע שנות השלושים, בסמוך לחלקות אלה הקים משה, בנו של בן-ציון אהרונים, בית חרושת בשם "מיצרון" למצרי הדריים כגון שימורים, תרכיזים וריבות (ראה תצלום אוויר).

קניון "ערים", מבט מגג בית שרה.

שטח פרדס "גן אהרונים" כיום, במרכז, בינות עצי האיזדרכת, נמצאים שרידי מבנה הבאר.

עמוד	תאריך	קנה מידה:	שם התכנית:	שם הפרק:	"בית אהרונים"	אמנון בר אור אדריכלים בע"מ
4.3.2	אוגוסט 2008			רקע היסטורי	ויצמן 83 כפר סבא	רח' אחד העם 9 תל אביב 65251 טל': 03-5163082 פקס: 03-5163079

פרדסנות ארץ ישראל

ידיעות על יפי פרדסי יפו, השופעים פירות הדר קיימות החל מהמאה השתים-עשרה, תקופת מסעי הצלב. וייתכן ואף שמתקופת בית שני. האדמה הפורייה באזור יפו ושפעת המים הזמינים בבארות התאימו לנטיעת עצי פרי והדרים בכללם. רבים מהעולים לרגל וכותבי ספרי מסע תיארו את יופיים ואת ניחוח פריים. קונדר (1827) מספר על "תפוזים ולימונים בגודל שאין שני להם"; הנוסע הנוצרי ואן דה-ולדה אשר ביקר בארץ בשנים 2-1851 מעיד על "התופעה המופלאה של הגנים ושפעת פוריותם" וכן ציין כי בעת ביקורו, כבר היו תפוחי הזהב של יפו מוכרים על שולחנות המלכים באירופה המערבית (קרלסינקי).

במאה התשע עשרה שטחי הפרדסים היו במישור החוף בין עזה לבינימינה אך בעיקר ביפו שם הנמל היה הגורם המסייע העיקרי לשיווק פירות ההדר. כמו כן היו מעט פרדסים גם בעכו, עמק יזרעאל, כינרת, מדרום לבית שאן, ויריחו. יפו היתה ידועה בפרדסיה הטובים ובעיקר ידוע זן השמוטי. השמוטי הוא תפוז עסיסי בעל קליפה עבה, דבר אשר מגן עליו בטילטולי הדרך. עד היום זן זה משווק תחת השם "Jaffa", לאמור, התפוז היפואי. רישומים מציגים משלוח ליצוא של 8 מיליון פירות הדר נמל יפו בשנת 1862. הנתון מופיע ביחידות פרי בדידות מאחר שהמשלוח נעשה במארזי סלים שאינם יחידות אריזה שוות. סוף המאה התשע עשרה היתה תקופת מפנה בסחר פרי ההדר העולמי ותחילתה של תקופת צמיחה. תקופה זו, שלאחר המהפכה התעשייתית, התאפיינה בגידול בביקושים כתוצאה מעלייה ברמת החיים, משיפורים טכנולוגיים (ייצור, אחסון ותובלה) שיצרו סביבה נוחה להתפתחות מסחר של פרי הדר, וגם השליכו על מגמות התפתחות משק ההדרים בארץ ישראל (אהרונסון, התרעה, קרלסינקי).

עד 1895 שווק הפרי דרך אלכסנדריה, ועם התפתחות הענף ושיפור התובלה התפוזים שווקו ישירות לאירופה ובעיקר לאנגליה. הנמל היה הגורם החשוב ביותר בפיתוח הפרדסנות. עדות לכך נמצאת בספרו של פעמלאן משנת 1891 בו הוא בוחן את כדאיות הנטיעה כפונקציה של המרחק מהנמל. תוצאות המחקר היה כי הנטיעה לא כדאית במרחק של למעלה מ-4 שעות נשיאה על הגמל. גורם נוסף בעל השפעה רבה היו הימצאות מים זמינים באזור יפו.

ענף הפרדסנות היה רווחי ביותר למרות תקופת ההבשלה שנמשכה 5-6 שנים עד ליבול הראשון ועשר שנים עד יבול מלא. במהלך העשורים הראשונים של המאה העשרים היה גידול עצום בענף, הן של המשק הערבי והן של היהודי. בשנת 1920 היו 29 אלף דונם פרדסים ובשנת 1940 היו 300 אלף דונם שהם גידול של פי 10 בשטח ופי 14 בייצוא. בין השנים 1927-1931 ישראל היתה הרביעית בעולם ועשר שנים אחר כך היתה במקום השני אחרי ספרד בתוצרת ההדר (קרלסינקי).

הישוב היהודי החל בנטיעות כאשר הענף הערבי היה ותיק ומבוסס. בסוף המאה ה-19 החלו גם נטיעות עבריות והענף החל לתפוס את מקומו בייצוא. בשנת 1914 72% מהייצוא היה ערבי ובאמצע שנות השלושים הייצוא התחלק בין יהודים לערבים באופן שווה.

באר אנטיליה- שאיבת מים בעזרת גלגלי שניים עשויים עץ ומופעל על ידי בהמה. הטכנולוגיה רווחה בבארות במישור החוף בא" עד המאה העשרים והכנסת המנוע המוטורי. מקור: מנשה דודזון, "משק ההדרים היהודי בא"

1878- מפת סנדל.

ניתן לראות את שטחי הפרדסים הרבים סביב יפו.

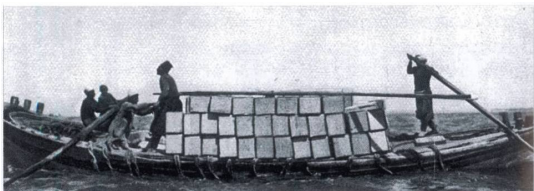
שנות העשרים, נמל יפו - העמסת הפרי.

מקור: מנשה דודזון, "משק ההדרים היהודי בא"

שנות העשרים, שיירת גמלים בדרכם לנמל.

מקור: מנשה דודזון, "משק ההדרים היהודי בא"

שנות העשרים, נמל יפו, הפרי הועמס על סירות קטנות אשר הובילו לאוניות שנאלצו לעגון במרחק עקב הסלעים בנמל יפו. מקור: מנשה דודזון, "משק ההדרים היהודי בא"

אמנון בר אור אדריכלים בע"מ רח' אחד העם 9 תל אביב 65251 טל: 03-5163082 פקס: 03-5163079	"בית אהרוני" ויצמן 83 כפר סבא	שם הפרק : רקע היסטורי	שם התכנית:	קנה מידה:	תאריך אוגוסט 2008	עמוד 4.3.3
---	---	--------------------------	------------	-----------	----------------------	---------------

הפרדסנות ביישוב היהודי

ענף הפרדסנות העיברית החל כאשר הוא כבר היה מבוסס בקרב הישוב הערבי אשר התרכז ביפו. מרבית היהודים בתקופה זו ישבו בערים ועיסוקם לא היה חקלאי. עד סוף המאה ה-19 היו ניסיונות מעטים להשתלבות בענף וברובם נקנו פרדסים מניבים.

חלוצי הפרדסנות העיברית ביצעו את ניסיונותיהם ביפו ושפלת החוף. בשנת 1855 מונטיפיורי נטע פרדס ליד שרונה – כיום הקריה בתל אביב. קרל נטר החל בנטיעת פרדסים במקוה ישראל בשנת 1880. בשנת 1883 אהרון לייב פעלמאן רכש פרדס בכפר סומייל (כיום רח' אבן גבירול בתל אביב). כל אלו היו סימני דרך בתולדות הפרדסנות היהודית. בשנת 1890 הברון רוטשילד החל לטעת פרדסים בזיכרון יעקב ובפתח תקווה ובכך החל הענף להשתלב בחקלאות העברית. בשנת 1900 היו ביד הפקידות 260 דונם פרדסים בפתח תקווה ואלו היוו 30% ממשק הפרדסים העברי. פרדסים פרטיים החלו להינטע בפתח תקווה בשנת 1894 על ידי גורמים פרטיים ועד שנת 1911 ניטעו במושבות 7000 דונם פרדסים מהם 68% בפתח תקווה.

פתח תקווה המשיכה להיות מובילה בתחום עד המחצית השנייה של שנות העשרים. בתקופה זו החל בולמוס נטיעות, בעיקר במושבות השרון. ולאחר שאדמות השרון החלו להאמיר את מחיריהן החלו לטעת גם במישור החוף הדרומי באזור המושבות הותיקות בהם החלו להחליף את הגפנים בפרדסים. התפתחות הענף בשרון היה כה מואץ עד כי חלקה של פתח תקווה בענף ירד ל-9% בלבד בשנת 1936.

ניתן לחלק את הפרדסנות היהודית לארבע תקופות:

1890-1919: ראשית הענף, סופו במשבר מלחמת העולם הראשונה. 1920-1929: התאוששות מהמלחמה, התחלת נטיעות נרחבות וריווחיות גבוהה. 1930-1934: תקופת הרווחיות הבינונית, המשך הנטיעות. 1935-1939: משבר שתחילתו במלחמת איטליה-חשב וסופו בפרוץ מלחמת העולם השנייה. עצירת הנטיעות ומכירת קרקעות.

הפרדסנות העברית והיזומה הפרטית

הפרדסנות העברית היתה, יותר מכל ענף חקלאי אחר, מזוהה ביותר עם היזמות הפרטית. אל מול הישוב בעמק אשר נקשר עם התנועות הסוציאליסטיות והונע על ידי הגופים הציבוריים כמו המשרד הארץ'ישראלי, הפרדסנות היתה ענף חקלאי פרטי אשר היה למעשה באותה סביבה אידיאולוגית – הגשמת הציונות בעבודת האדמה.

ברמה האידיאולוגית היזמות הפרטית היתה מורכבת משני מאפיינים: תודעה לאומית – ציונית והשקפה כלכלית קפיטליסטית. תולדה של גישות אלה היה כי היזמים בחרו להשקיע את הונם בארץ ישראל על פני השקעה באפיקים זרים. ומרגע שזה הוחלט אופי ההשקעה היה על בסיס התועלת הכלכלית. על אף הגישות הכלכליות-קפיטליסטיות מרבית החוות החקלאיות העניקו תנאים טובים לעובדים אשר כללו אף מגורים וחלקת קרקע.

מגזר החקלאות הפרטית היה נרחב מאוד ושלט באופן כמעט מוחלט במישור החוף. תנוני הייצוא וכמות האדמות המעובדות מראים כי למעשה הענף הפרטי היווה את החלק העיקרי בחקלאות היהודית בארץ ישראל ומכאן ניתן להסיק את תרומתו ברכישת האדמות בידי היהודים.

כאמור הפרדסנות התאפיינה כענף יזמי, כלומר, בעל ההון השקיע את כספו בנטיעת הפרדסים כהשקעה, אולם, ברוב המקרים, הוא לא היה בעל המקצוע ואף הוא לא התיישב בסמוך למשק. מרבית היזמים ישבו בתל אביב ומעטים אף מחוץ לארץ. בשנת 1936 נערך מפקד פרדסנות על ידי הסוכנות היהודית ונמצא כי שיעור הבעלים אשר לא נמצאים בנחלותיהם הוא 30%.

מקור לתת פרק זה: קרלנטינקי "פריחת ההדר".

1921, מקוה ישראל, בית אריזה בפרדס. ההדרים נארוזו בתיבות עץ.

מקור: מנשה דודזון, "משק ההדרים היהודי בא"

אמנון בר אור אדריכלים בע"מ רח' אחד העם 9 תל אביב 65251 טל': 03-5163082 פקס: 03-5163079	"בית אהרונים" ויצמן 83 כפר סבא	שם הפרק : רקע היסטורי	שם התכנית:	קנה מידה:	תאריך אוגוסט 2008	עמוד 4.3.4
--	--	--------------------------	------------	-----------	----------------------	---------------

יזמות וחוות מטעים במישור החוף

את היזמים אשר השקיעו בחקלאות בארץ ישראל ניתן לחלק לשניים: היזם הבודד, וחברות וקבוצות יזמים בעלי הון בסדר גודל בינוני וגדול. הפרדסנות נתרצה במשקים החקלאיים אשר במושבות במישור החוף ובחוות חקלאיות אשר הוקמו על קרקעות זמינות שנרכשו מהכפרים הערביים באזור. מרבית החוות היו בנות 800-1000 דונם. את החוות ניהל אגרונום אשר היה בדרך כלל תושב ותיק בארץ. המנהל חי בתחום החווה ובחלק מהמקרים אף הוקמו צריפי מגורים לפועלים ולחקלם ניתנה גם חלקת קרקע למשק עצמי.

להלן מספר דוגמאות לחוות אשר קמו בשנות העשרים והשלושים במישור החוף:

חוות קלמניה: את חוות קלמניה הקים משה גרידינגר מצפון לכפר סבא. גרידינגר היה סוחר ביצים אנגלי. לצורך הקמת החווה הוא שכר את שרותיו של ברוך בן עזר ראב אשר היה שותפו של אהרון אהרונסון בעתלית ומחלקאיה הראשונים של פתח תקווה. בן עזר הקים את החווה כאשר גרידינגר היה עדיין בלונדון ועד 1931 נרכשו 1113 דונם. במקום הוקמו יחידות דיור עבור 18-10 משפחות וכ- 40 פועלים. גרידינגר עצמו גר בתל אביב והשקיע באפיקים נוספים – בעיקר בתיאטראות בתל אביב ובחיפה.

חוות גן השרון: חוות גן השרון הוקמה מצפון לכפר סבא על ידי שבעה משפחות מקנדה ביוזמת מקס אידלמן. התכנון היה כי החווה תוקם בצורה משותפת וכאשר העצים יחלו להניב פרי חברי הקבוצה יקימו את בתיהם בתחום החווה ויחלקו את הקרקעות. את החווה הקים וניהל עזרא דנין אשר נשכר כמנהל עבודה. לרוע המזל, המשבר בענף הפרדסים באמצע שנות השלושים מנע את הקמת הישוב והוקם בו מבנה מגורים אחד בלבד, של משפחת ליינס. מבנה זה עדיין נמצא בשטח והוא ממוקם במקום גבוה יחסית כאשר מרפסותיו פונות אל השטח החקלאי תחתיו. שאר המשפחות הקימו את ביתם בכפר סבא ובתל אביב.

מבין החוות הנוספות שהוקמו באדמות השרון ניתן למנות את חוות גן חיים אשר הוקמה על ידי אשר פירס, חוות גן רש"ל (כיום בתחום הרצליה), חוות הדר ביוזמת נורמן שיפר (כיום בתחום הוד השרון) וחוות נוספות. דוגמא נוספת ומעניינת היא הקמת חוות הברון דה מנשה מצפון לכפר סבא. הפעם היזם היה מאלכסנדריה שבמצרים. החווה הוקמה בשנת 1935 ובמרכז נטע גן אשר בתחומו, באזור גבוה יחסית לסביבה הוקם מבנה עבור מנהל החווה – חיים יפה.

חוות במישור החוף הדרומי: אדמות מישור החוף הדרומי נהיו מבוקשות יותר ויותר עם עליית המחירים של האדמות בשרון. באדמות אלו השקיעו בעיקר יזמים מאמריקה ומדרום אפריקה.

חוות גן רוה: החווה הוקמה באזור בו קיים המושב בית חנן כיום. את החווה הקימו קבוצת יזמים מדרום אפריקה: האחים לואיס ופיליפ פוליקנסקי, חיים שלמה יפה, ומקס גורלנד. לאחר חתימת ההסכם שבו מקס גורלנד ופיליפ פוליקנסקי לדרום אפריקה. ואילו לואיס פוליקנסקי וחיים יפה התיישבו בתל אביב. כמו בחוות דומות, התכנית היתה לעבד את הקרקעות במשותף עד הנבית הפרי ולאחר מכן יחלקו את האדמות בין השותפים. את החווה ניהל מומחה – אפרים אליש והנטיעות נוהלו על ידי יעקב אהרונוביץ מרחובות. תחילת עיבוד האדמות הייתה בשנת 1928, ובעת זו נבנה צריף עץ עבור אפרים אליש אשר היה מבנה המגורים הראשון בחווה. לאחר מכן הוקמו צריפים נוספים עבור הפועלים. בשנת 1929 נחנך הבית הראשון אשר היה בולט בצבעו הלבן בראש הגבעה, הבית נרשם על שם לואיס פוליקנסקי אף שהיה אמור לשמש את כלל המשקיעים. הבית ניצב במקום גם היום.

מקור לתת פרק זה: עמית כהן, "החידה מאחורי הברזשים" תשס"ו.

סיכום:

המשקים החקלאיים במישור החוף נתאפיינו בהשקעות פרטיות של איכרים, יזמים בודדים וקבוצות יזמים במושבות ובחוות חקלאיות פרטיות. חוות חקלאיות רבות הוקמו כהשקעה כלכלית מתוך מניעים אידיאולוגים ליישוב הארץ. מכיון שהיזמים בדרך כלל לא היו מומחים בתחום החקלאי הם מינו אגרונומים ומנהלי חוות אשר ניהלו את המטעים. יזמים רבים לא ישבו בנחלותיהם אלא בערים הגדולות, ובעיקר בתל אביב. בחלק מהמקרים נעשה ניסיון להתיישב באזור החווה. בסקר זה נמצאו מספר דוגמאות לכך: מבנה המגורים במרכז גן הברון דה מנשה, מבנה המגורים של משפחת ליינס בתחום גן השרון, מבנה המגורים בתחום חוות גן רוה. בשלושת המקרים המבנה נבנה באזור גבוה יחסית לסביבת החווה והשקיף למשק החקלאי. ובשלושת המקרים נמצאו עדויות לגן נוי סביב הבית.

בית ליינס בחוות גן השרון בכ"ס. המבנה הוקם במיקום גבוה המשקיף לשטח החקלאי. מיקום המבנה מעיד על מיקום היישוב המתוכנן.

חוות גן רוה. בדומה לבית אהרונ' המבנה הוקם בנקודה גבוה. צורת המבנה דומה. למבנה שתי חזיתות רחבות. באחת הכניסה לבית ובשנייה מרפסת רחבה (ראה פירוט בעמוד הבא).

גן הברון דה מנשה בכפר סבא. גם בחווה זו אותר האזור הגבוה להקמת בית המגורים והגן. הבית נבנה עבור מנהל החווה בלב גן נוי.

אמנון בר אור אדריכלים בע"מ רח' אחד העם 9 תל אביב 65251 טל': 03-5163082 פקס: 03-5163079	"בית אהרונ' ויצמן 83 כפר סבא	שם הפרק : רקע היסטורי	שם התכנית:	קנה מידה:	תאריך אוגוסט 2008	עמוד 4.3.5
--	---------------------------------	--------------------------	------------	-----------	----------------------	---------------

משק אהרוני על רקע הפרדסנות העברית

את משק אהרוני בכפר סבא ניתן לאפיין כמשק של יזם פרטי אשר בחר להשקיע בחקלאות מתוך מניע ציוני. אף כי אהרוני רכש חלק מאדמותיו בתחום המושבה כפר סבא הוא היה שונה מאיכרי המושבה בכך שפעל כיזם פרטי אשר לא ישב על אדמתו אלא התיישב בתל אביב ואף השקיע באפיקים נוספים כגון בנדל"ן.

בדומה לבנייה בתחום החוות החקלאיות גם בית אהרוני הוקם במיקום גבוה אשר השקיף למשק החקלאי. כמו כן, הבית התהדר בגן נוי אשר היה פרוס למרגלותיו ממזרח. מבין המבנים המוכרים אשר הוקמו בתחום החוות בולט בדמיונו לבית אהרוני מבנה המגורים אשר הוקם בתחום חוות גן רוה. שני המבנים ניצבים בראש הגבעה. המבנים תוכננו בסגנון האקלקטי, בעלי ממדים דומים ובעלי צורה מלבנית. הכניסה לבית היא במרכז צידם הרחב ומקדימה אותה מרפסת סטנה. למרגלות הכניסה פרוס גן נוי. בחזית הרחבה הנגדית קיימת מרפסת רחבה הפונה למשק החקלאי.

בית אהרוני

בית אהרוני סמוך להקמתו. המבנה מתנשא על גבעה. כאשר מלפניו גן וכלפי הצד הנגדי פרוסים הפרדסים. למבנה מקדים שער כפי שנראה משמאל.

המבנה בהקמתו, ניצב בודד על הגבעה. בחזית האחורית מרפסת בעלת קולונדה הפונה בחלונות רחבים כלפי הפרדסים.

מקור: יד יצחק בן צבי, אוסף בנצי כהנא

הבית בחוות גן רוה

נמצא כי לבית בחוות גן רוה (בתחום בית חנן כיום) יש מאפיינים דומים מאוד לבית אהרוני. בשני המקרים הבית נבנה בסגנון האקלקטי, למבנים תבנית דומה בו יש חזיתות רחבות כלפי הכניסה הראשית ומנגד כלפי השטח החקלאי. בצד זה מרפסת רחבה עם קולונדה. כמו כן בכניסה לחווה ובקרבת הבית נבנה שער ברזל בין שני עמודי בטון. השער בבית אהרוני לא קיים כיום. שני המבנים נבנו בנקודה הגבוה ביותר במגרש השקיף על השטח החקלאי.

מרפסת כניסה לבית

מרפסת עם קולונדת עמודים פונה לשטח החקלאי

תמונה מצפון – מרפסת אחורית עם קולונדה

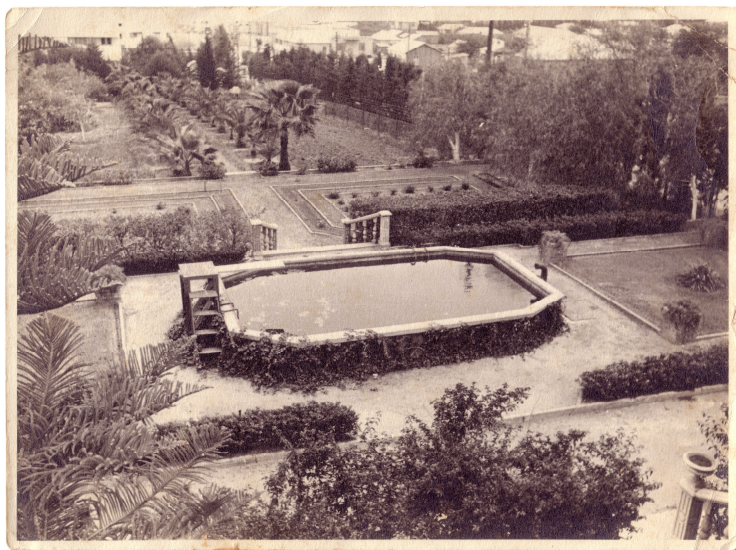

תמונה מדרום- אל עבר חזית הכניסה לבית

שער הכניסה המקורי

עמוד	תאריך	קנה מידה:	שם התכנית:	שם הפרק :	"בית אהרוני"	אמנון בר אור אדריכלים בע"מ
4.3.6	אוגוסט 2008			רקע היסטורי	ויצמן 83 כפר סבא	רח' אחד העם 9 תל אביב 65251
						טל': 03-5163082 פקס: 03-5163079

בריכת האגירה לפרדסים אשר שימשה גם לשחייה.

חלק מתוך הגן אשר היה פרוס מול הבית.

מקור: דודי אהרוני

שנות העשרים, חזית מזרחית ושדרת הדקלים היורדת מהבית.

עמוד	תאריך	קנה מידה:	שם התכנית:	שם הפרק :	"בית אהרוני"	אמנון בר אור אדריכלים בע"מ רח' אחד העם 9 תל אביב 65251 טל': 03-5163082 פקס: 03-5163079
4.4.1	אוגוסט 2008			תצלומים היסטוריים	ויצמן 83 כפר סבא	

שנות העשרים, חזית מזרחית

מקור: דודי אהרוני

עמוד	תאריך	קנה מידה:	שם התכנית:	שם הפרק :	"בית אהרוני"	אמנון בר אור אדריכלים בע"מ רח' אחד העם 9 תל אביב 65251 טל': 03-5163082 פקס: 03-5163079
4.4.2	אוגוסט 2008			תצלומים היסטוריים	ויצמן 83 כפר סבא	

שנות העשרים, חזית מזרחית, תמונה משפחתית. בצילום נראית בבירור הכניסה לבית עם התבליט. מעל התבליט רשומות ראשי התיבות של בן ציון אהרוני (ב"א) ושנת הבנייה תרפ"ז.

מקור: דודי אהרוני

עמוד	תאריך	קנה מידה:	שם התכנית:	שם הפרק :	"בית אהרוני"	אמנון בר אור אדריכלים בע"מ רח' אחד העם 9 תל אביב 65251 טל': 03-5163082 פקס: 03-5163079
4.4.3	אוגוסט 2008			תצלומים היסטוריים	ויצמן 83 כפר סבא	

שנות שלושים: תקריב .
בצילום נראה המבנה ממערב. על גג המבנה ניתן לראות את הפרגולה.

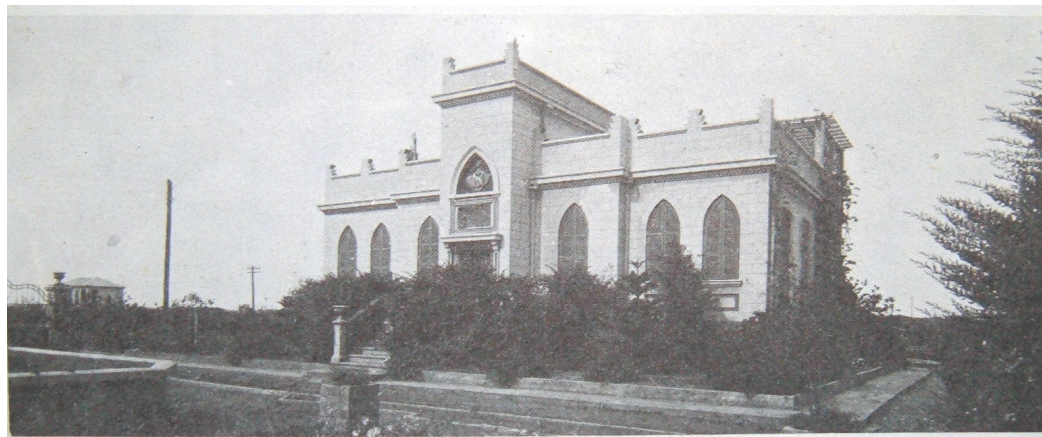

שנות השלושים: מקור : "אז ועכשיו, מאה שנים לכפר סבא".
מבט ממערב, דרך השרון (רחוב ויצמן) עדיין לא סלולה.

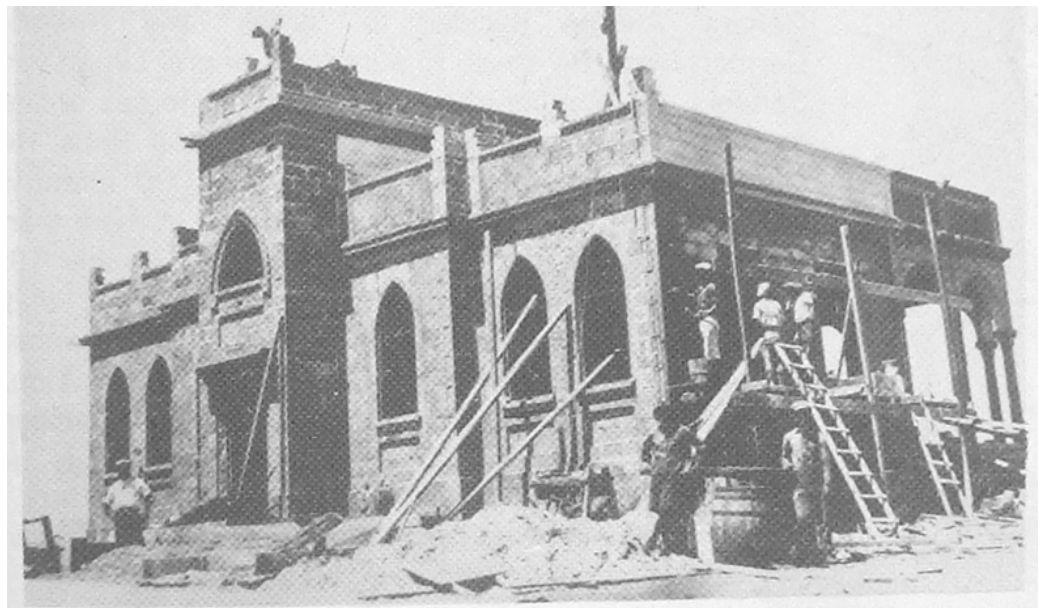
עמוד 4.4.4	תאריך אוגוסט 2008	קנה מידה:	שם התכנית:	שם הפרק : תצלומים היסטוריים	"בית אהרוני" ויצמן 83 כפר סבא	אמנון בר אור אדריכלים בע"מ רח' אחד העם 9 תל אביב 65251 טל': 03-5163082 פקס: 03-5163079
---------------	----------------------	-----------	------------	--------------------------------	----------------------------------	--

תאריך לא ידוע, מקור: דודי אהרוני.

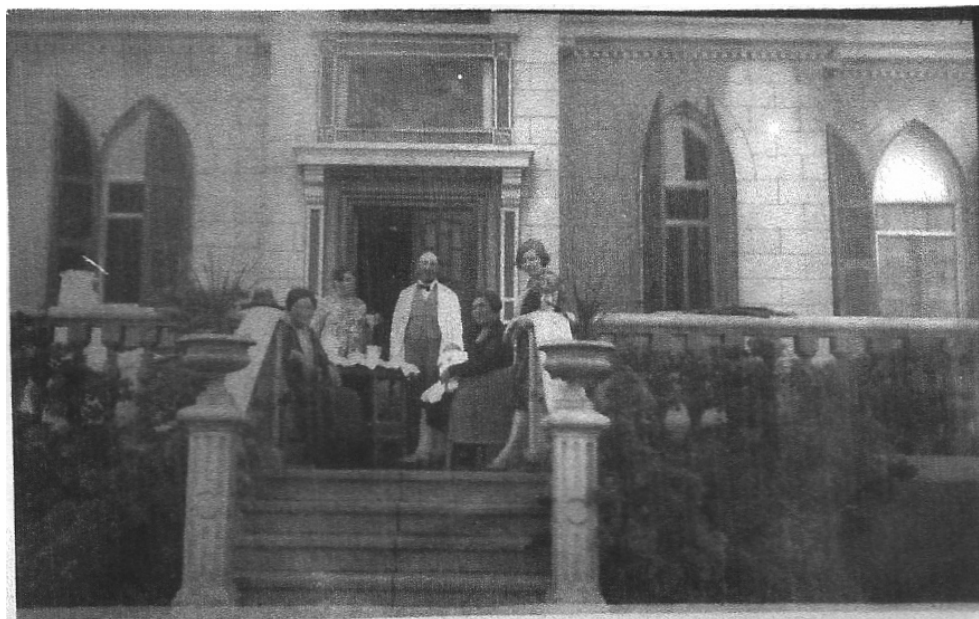

תאריך לא ידוע. מקור: "שבעים שנה לכפר סבא".

תאריך לא ידוע, המבנה בבנייתו, מקור: "אלפיים שנה בכפר סבא".

עמוד	תאריך	קנה מידה:	שם התכנית:	שם הפרק :	"בית אהרוני" ויצמן 83 כפר סבא	אמנון בר אור אדריכלים בע"מ רח' אחד העם 9 תל אביב 65251 טל': 03-5163082 פקס: 03-5163079
4.4.5	אוגוסט 2008			תצלומים היסטוריים		

תאריך לא ידוע, חזית מזרחית. מקור: דודי אהרוני.

תאריך לא ידוע, הגן ממול הבית, מבט ממזרח. מקור: "שבעים שנה לכפר סבא".

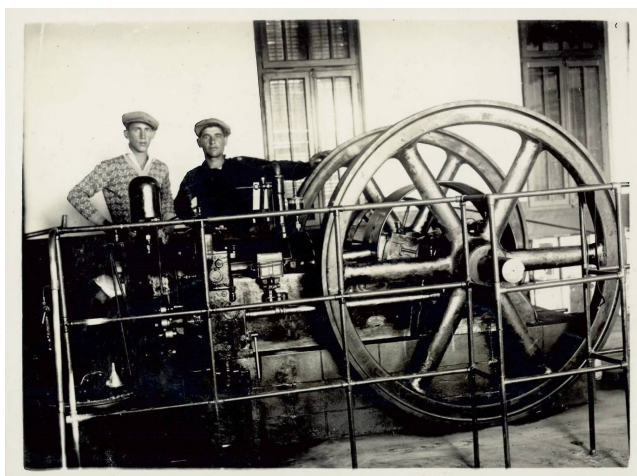
עמוד 4.4.6	תאריך אוגוסט 2008	קנה מידה:	שם התכנית:	שם הפרק : תצלומים היסטוריים	"בית אהרוני" ויצמן 83 כפר סבא	אמנון בר אור אדריכלים בע"מ רח' אחד העם 9 תל אביב 65251 טל': 03-5163082 פקס: 03-5163079
---------------	----------------------	-----------	------------	--------------------------------	---	--

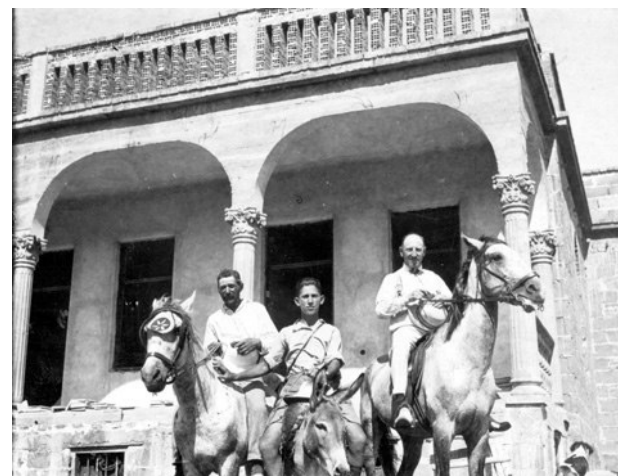
תאריך לא ידוע, מבנה באר המים במשק אהרוני. מקור: יד יצחק בן צבי אוסף בנצי כהנא

תאריך לא ידוע, בית אריזה במשק אהרוני. מקור: יד יצחק בן צבי אוסף בנצי כהנא

תאריך לא ידוע, מנוע משאבת באר, משק אהרוני. מקור: דודי אהרוני

המבנה בביתו. מקור: יד יצחק בן צבי אוסף בנצי כהנא

עמוד 4.4.7	תאריך אוגוסט 2008	קנה מידה:	שם התכנית:	שם הפרק : תצלומים היסטוריים	"בית אהרוני" ויצמן 83 כפר סבא	אמנון בר אור אדריכלים בע"מ רח' אחד העם 9 תל אביב 65251 טל': 03-5163082 פקס: 03-5163079
---------------	----------------------	-----------	------------	--------------------------------	----------------------------------	--

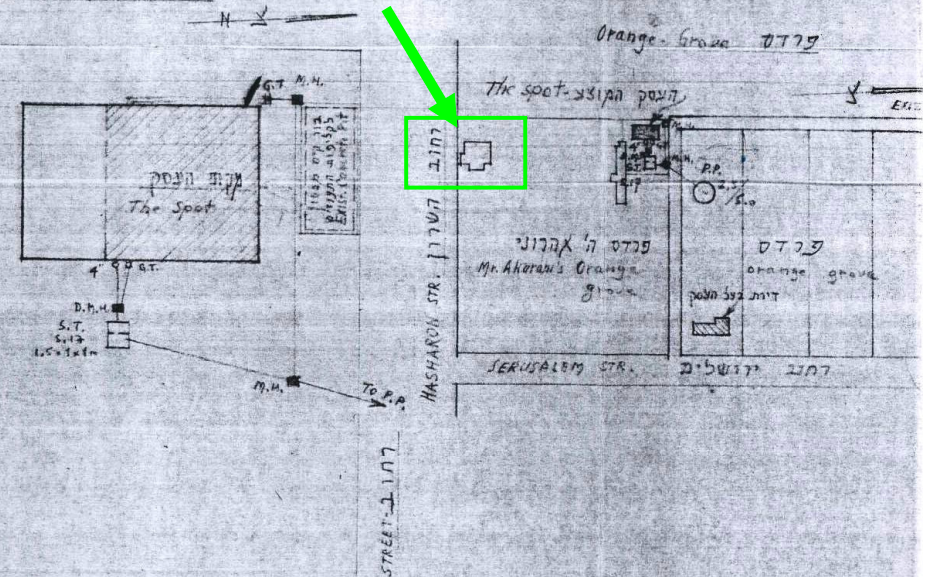
מסמכים היסטוריים – מפעל לתעשיית הדר

הוועדה המקומית לבנין ולבנין-עלה כפר-צבי

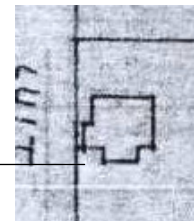
שכונתו: 750-220
 גודל: 6440 מ'²
 חלקה מ' 39; תכנית בנין ופרקט
 תבנית: אחרוני
 כתובתו: כנרת 28, דת השלום
 האדריכל: י. קולקובסקי
 סוג הבנין: תפקידו: בנין קום של קומה אחת; תעשייה חיצית, מקליפות חומר-גב
 מקרי-הבנין: יסוד מבטון, קירות מבטון, תקרת בטון, גג מעץ וזעפרים.
 שטח-המגורים: 15.287 מ'²; שטח הבנין הקיים (החלק שימשק לתעשיה) 71.8 מ'²
 כפח הבנין (החלק שימשק לתעשיה): 222,58 מ'² (31,0 x 71,8)

[illegible]

ת.ר.ש.ם הקברות 1:250 PLAN

1944- בקשה לפתיחת עסק. בשרטוט נראה בית שרה.

"בית שרה"

ביח"ר מצארון

על לכימיקלים

בית שרה

מקור: גנזך העירייה

עמוד	תאריך	קנה מידה:	שם התכנית:	שם הפרק :	"בית אהרוני"	אמנון בר אור אדריכלים בע"מ רח' אחד העם 9 תל אביב 65251 טל': 03-5163082 פקס: 03-5163079
4.5.1	אוגוסט 2008			מסמכים היסטוריים	ויצמן 83 כפר סבא	

1960- בקשה לתוספת בנייה

[illegible]

1960- בקשה לתוספת שירותים. לא בוצע. בעל המבנה: אהרוני. המשתמש: ויצו.

1960- בקשה לתוספת שירותים. הבקשה מבוקשת על ידי ויצ"ו, כנראה בעת כניסתם למבנה.

מקור: גנזך העירייה

עמוד	תאריך	קנה מידה:	שם התכנית:	שם הפרק :	"בית אהרוני"	אמנון בר אור אדריכלים בע"מ רח' אחד העם 9 תל אביב 65251 טל': 03-5163082 פקס: 03-5163079
4.5.2	אוגוסט 2008			מסמכים היסטוריים	ויצמן 83 כפר סבא	

רשימת מקורות:

אנגל שלמה, "70 שנה לכפר סבא", הוצאת עיריית כפר סבא תשל"ג.
בת שבע גולדמן אידה, "זאב רבן, סימבוליסט עברי", הוצאת מוזיאון תל אביב לאמנות, תל אביב, ויד יצחק בן צבי, ירושלים, 2001.
דודזון מנשה, "משק ההדרים היהודי בארץ ישראל", הוצאת אריאל, ירושלים
"כפר סבא תרס"ג – תשי"ג", בהוצאת המועצה המקומית כפר סבא, 1953.
עמית-כהן עירית, "החידה מאחורי הברושים חוות וחברות מטעים במישו החוף בתקופת המנדט", הוצאת מגנס, תשס"ו.
נדל יובל, "אז ועכשיו מאה שנים לכפר סבא תרס"ג-תשל"ג 1903-2003 תערוכת צילומים", מרכז התרבות יד לבנים כפר סבא, תשס"ג.
קולודני יוסף, "אלפיים שנה בכפר סבא", הוצאת עיריית כפר סבא, 1989.
קרלנסינקי, נחום "פריחת ההדר, יזמות פרטית בישוב, 1890-1939", הוצאת מגנס, האוניברסיטה העיברית, ירושלים.
קרק רות, "יפו צמיחתה של עיר 1799-1917" הוצאת ספרים אריאל, ירושלים
שילה כהן נורית, "בצלאל של שץ", הוצאת מוזיאון ישראל, תשמ"ג.

מקורות נוספים:

אהרוני דודי, ראיון, 23.12.2007.
ארכיון קלפן.
ארכיון יד יצק בן צבי, אוסף בן צבי כהנא
תיק הבניין : ויצמן 73, גנזך עיריית כפר סבא.
תיק בניין : רוטשילד 117, גנזך עיריית תל אביב.
אתר אינטרנט : www.emap.co.il

אמנון בר אור אדריכלים בע"מ רח' אחד העם 9 תל אביב 65251 טל': 03-5163082 פקס: 03-5163079	"בית אהרוני" ויצמן 83 כפר סבא	שם הפרק : רשימת מקורות	שם התכנית:	קנה מידה:	תאריך אוגוסט 2008	עמוד 4.6
--	--	----------------------------------	------------	-----------	----------------------	-------------

”בית אהרונ”

תיעוד צילומי - מצב קיים

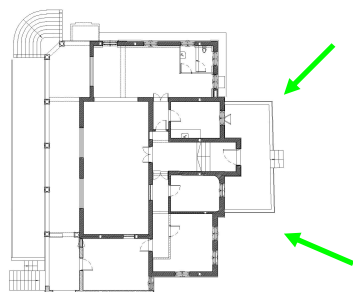
חזית מזרחית - כללי

חזית מזרחית

חזית מזרחית, מבט מרחוב ויצמן.

חזית מזרחית, מבט ממרכז אהרונים

חזית מזרחית, מבט מרחוב ויצמן.

עמוד	תאריך	קנה מידה:	שם התכנית:	שם הפרק :	"בית אהרונים"	אמנון בר אור אדריכלים בע"מ
5.1	אוגוסט 2008			תיעוד צילומי מצב קיים	ויצמן 83 כפר סבא	רח' אחד העם 9 תל אביב 65251 טל': 03-5163082 פקס: 03-5163079

חזית מזרחית - פרטים

1. חזית מזרחית חלק צפוני. חלונות מקוריים עם תריסי פלסטיק.

2. מבט אל חדר המדרגות

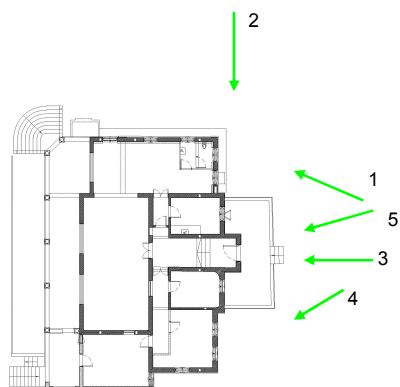
3. כניסה ראשית

4. חזית מזרחית, חלק דרומי.

5. חדר היציאה לגג. בחלקו צפוני והדרומי נותרו קרניזים מקוריים.

אמנון בר אור אדריכלים בע"מ
רח' אחד העם 9 תל אביב 65251
טל': 03-5163082 פקס: 03-5163079

"בית אהרוני"
ויצמן 83 כפר סבא

שם הפרק :
תיעוד צילומי מצב קיים

שם התכנית:

קנה מידה:

תאריך
אוגוסט 2008

עמוד
5.2

חזית מזרחית – מרפסת כניסה

3. בסיס העמודונים אשר היו במרפסת הכניסה.

2. בסיס העמודונים אשר היו במרפסת הכניסה.

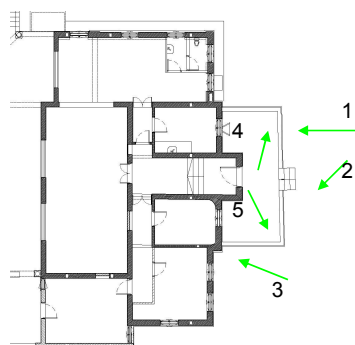
1. מסד. טיח בדוגמת לבנים כדוגמת הטיח אשר היה בחזית המזרחית.

5. מבט לדרום

4. מבט לצפון

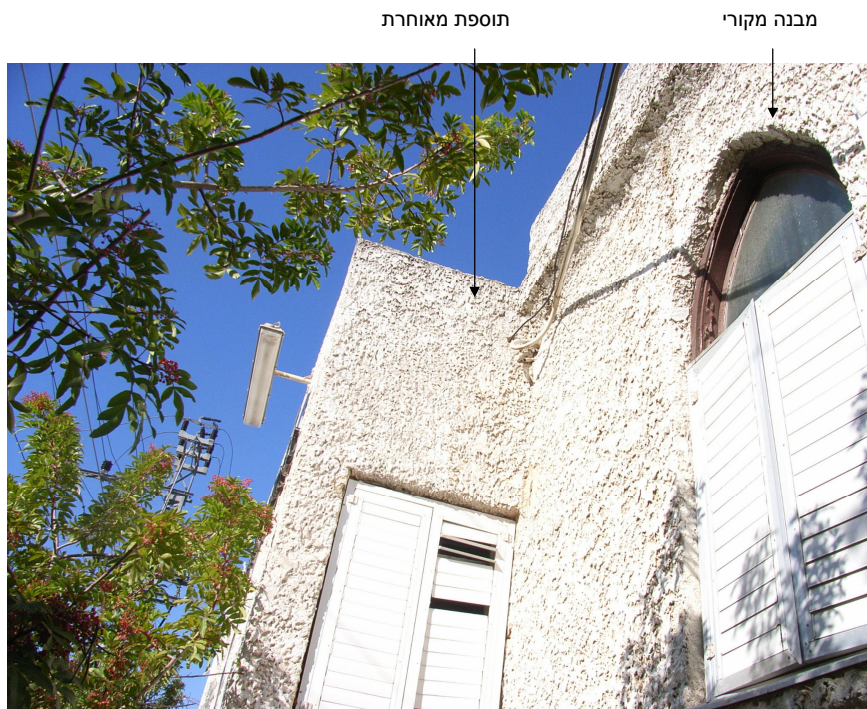

עמוד	תאריך	קנה מידה:	שם התכנית:	שם הפרק :	"בית אהרוני"	אמנון בר אור אדריכלים בע"מ רח' אחד העם 9 תל אביב 65251 טל': 03-5163082 פקס: 03-5163079
5.3	אוגוסט 2008			תיעוד צילומי מצב קיים	ויצמן 83 כפר סבא	

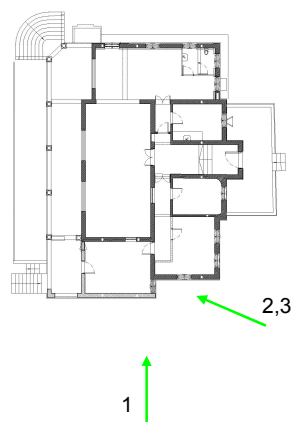
חזית דרומית

1. חזית דרומית

2. חיבור בין התוספת לבין הבית המקורי

3. סדק בהתחברות בין התוספת למבנה המקורי

עמוד	תאריך	קנה מידה:	שם התכנית:	שם הפרק:	"בית אהרונים"	אמנון בר אור אדריכלים בע"מ רח' אחד העם 9 תל אביב 65251 טל': 03-5163082 פקס: 03-5163079
5.4	אוגוסט 2008			תיעוד צילומי מצב קיים	ויצמן 83 כפר סבא	

חזית מערבית

1. חזית מערבית

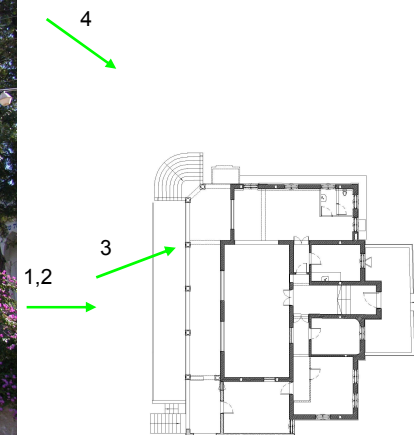
3. חזית מערבית, מבט מקניון "ערים".

3. מבט אל המעקה הבנוי של הגג. משמאל למעלה נראים עמודי הפרגולה אשר היתה במקום.

4. עצי גרווילאה ותיקים, כנראה מהגן שנטע במקום בעת בניית הבית.

עמוד	תאריך	קנה מידה:	שם התכנית:	שם הפרק :	"בית אהרונים"	אמנון בר אור אדריכלים בע"מ רח' אחד העם 9 תל אביב 65251 טל': 03-5163082 פקס: 03-5163079
5.5	אוגוסט 2008			תיעוד צילומי מצב קיים	ויצמן 83 כפר סבא	

חזית מערבית - מרפסת

3. מבט מדרום לצפון

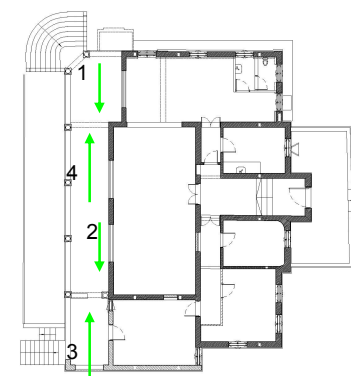
2. מרפסת, מבט מצפון לדרום.

1. מרפסת, מבט מצפון לדרום.

4. מבט מדרום לצפון. משטח מאוחר במרפסת הכניסה.

עמוד	תאריך	קנה מידה:	שם התכנית:	שם הפרק :	"בית אהרוני"	אמנון בר אור אדריכלים בע"מ רח' אחד העם 9 תל אביב 65251 טל': 03-5163082 פקס: 03-5163079
5.6	אוגוסט 2008			תיעוד צילומי מצב קיים	ויצמן 83 כפר סבא	

חזית מערבית - פרטים

1. מבט אל מדרגות מאוחרות אל מרפסת הכניסה.

2. מבט לחלון של המרתף המאוחר.

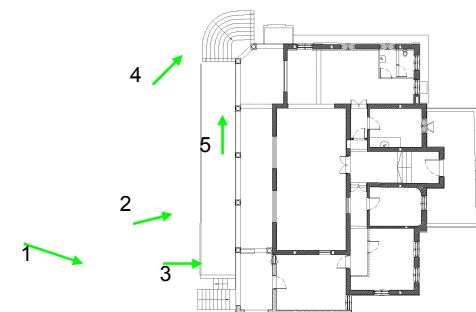
3. מבט אל המרתף המאוחר

5. מדרגות אל המרפסת.

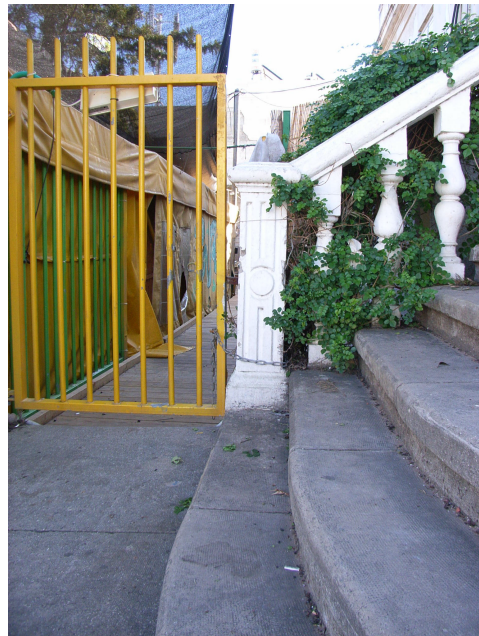

4. מדרגות אל המרפסת.

עמוד	תאריך	קנה מידה:	שם התכנית:	שם הפרק :	"בית אהרוני"	אמנון בר אור אדריכלים בע"מ רח' אחד העם 9 תל אביב 65251 טל': 03-5163082 פקס: 03-5163079
5.7	אוגוסט 2008			תיעוד צילומי מצב קיים	ויצמן 83 כפר סבא	

חזית מערבית – פרטי בטון טרומי

מדרגות בטון ומעקה בטון טרומי

מבט אל הכניסה למרפסת.

עמוד קורינטי ומעקה מבטון טרומי

מדרגות בטון ומעקה בטון טרומי

עמוד	תאריך	קנה מידה:	שם התכנית:	שם הפרק :	"בית אהרונים"	אמנון בר אור אדריכלים בע"מ רח' אחד העם 9 תל אביב 65251 טל': 03-5163082 פקס: 03-5163079
5.8	אוגוסט 2008			תיעוד צילומי מצב קיים	ויצמן 83 כפר סבא	

חזית צפונית - כללי

2. חזית צפונית

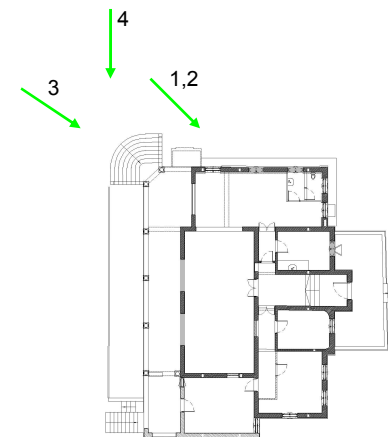
1. חזית צפונית

4. מבט מצפון, רחוב דויד אלעזר. הבית מסומן.
מול החזית הצפונית מספר עצי גרווילאה.

3. כניסה למרפסת מצפון מערב

עמוד	תאריך	קנה מידה:	שם התכנית:	שם הפרק :	"בית אהרוני"	אמנון בר אור אדריכלים בע"מ רח' אחד העם 9 תל אביב 65251 טל': 03-5163082 פקס: 03-5163079
5.9	אוגוסט 2008			תיעוד צילומי מצב קיים	ויצמן 83 כפר סבא	

חזית צפונית - פרטים

3. קרניז מקורי חזית צפונית.

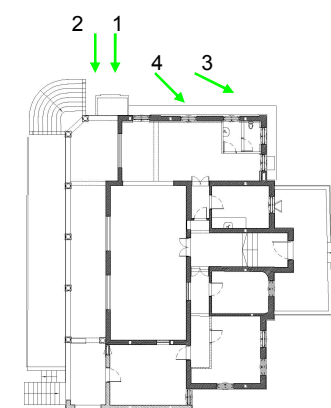
4. סף חלון מעוטר, חזית צפונית.

2. חלון מרתף

1. כניסה למרתף.

עמוד 5.10	תאריך אוגוסט 2008	קנה מידה:	שם התכנית:	שם הפרק : תיעוד צילומי מצב קיים	"בית אהרוני" ויצמן 83 כפר סבא	אמנון בר אור אדריכלים בע"מ רח' אחד העם 9 תל אביב 65251 טל': 03-5163082 פקס: 03-5163079
--------------	----------------------	-----------	------------	------------------------------------	----------------------------------	--

צילומי פנים

3. מסדרון .

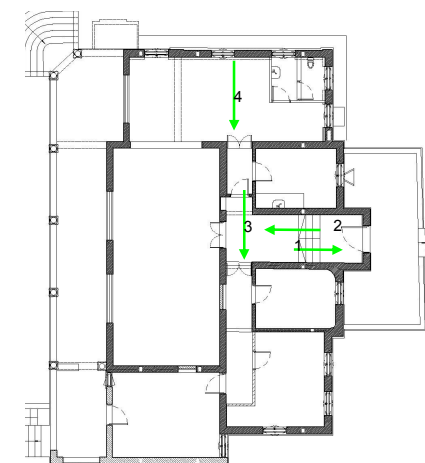
2. מבט מהכניסה לחדרים המרכזיים.

1. כניסה ראשית. המדרגות ליציאה לגג פונו.

4. מסדרון.

עמוד 5.11	תאריך אוגוסט 2008	קנה מידה:	שם התכנית:	שם הפרק : תיעוד צילומי מצב קיים	"בית אהרונים" ויצמן 83 כפר סבא	אמנון בר אור אדריכלים בע"מ רח' אחד העם 9 תל אביב 65251 טל': 03-5163082 פקס: 03-5163079
--------------	----------------------	-----------	------------	------------------------------------	-----------------------------------	--

צילומי פנים

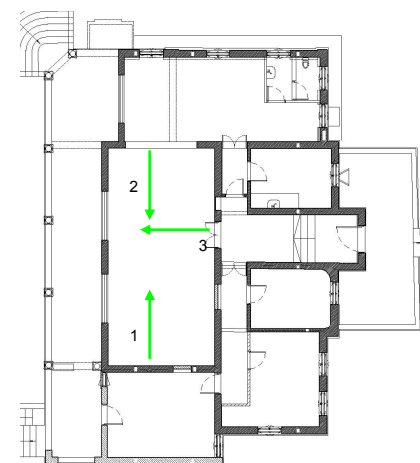
3. פתח יציאה למרפסת.

2. החדרים המרכזיים. המחיצה בין החדרים הוסרה

1. החדרים המרכזיים. המחיצה בין החדרים הוסרה

עמוד 5.12	תאריך אוגוסט 2008	קנה מידה:	שם התכנית:	שם הפרק : תיעוד צילומי מצב קיים	"בית אהרונים" ויצמן 83 כפר סבא	אמנון בר אור אדריכלים בע"מ רח' אחד העם 9 תל אביב 65251 טל': 03-5163082 פקס: 03-5163079
--------------	----------------------	-----------	------------	------------------------------------	-----------------------------------	--

צילומי פנים

3.

2. חלונות

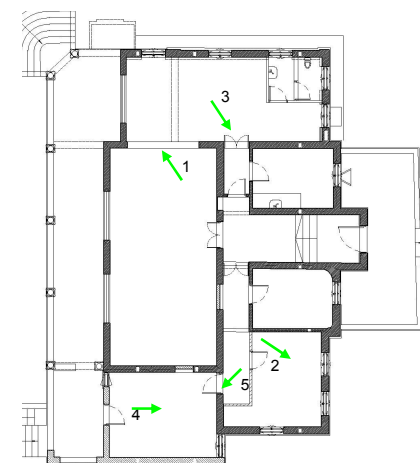
1. מבט מהחדרים המרכזיים.

5. מבט אל החדר מבנייה מאוחרת

4. חדר בבנייה מאוחרת

עמוד 5.13	תאריך אוגוסט 2008	קנה מידה:	שם התכנית:	שם הפרק : תיעוד צילומי מצב קיים	"בית אהרוני" ויצמן 83 כפר סבא	אמנון בר אור אדריכלים בע"מ רח' אחד העם 9 תל אביב 65251 טל': 03-5163082 פקס: 03-5163079
--------------	----------------------	-----------	------------	------------------------------------	---	--

3. מבט מהיציאה לגג אל הקיר החיצוני וחלון הקיפ.

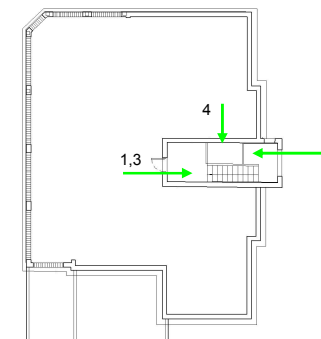
2. מבט מהפודסט לכיוון היציאה לגג.

1. גג הרעפים. על הקונסטרוקציה נראים סימני תקרת הרביץ.

4. מדרגות קומזוליות מבטון טרומי. המרווח בין המדרגות למעקה נסתם.

עמוד	תאריך	קנה מידה:	שם התכנית:	שם הפרק :	"בית אהרוני"	אמנון בר אור אדריכלים בע"מ רח' אחד העם 9 תל אביב 65251 טל': 03-5163082 פקס: 03-5163079
5.14	אוגוסט 2008			תיעוד צילומי מצב קיים	ויצמן 83 כפר סבא	

עלית גג – עיטורי קיר

4. עיטור סטנסיל אנכי בחדר המדרגות

3. עיטור סטנסיל בצד פתח יציאה לגג

2. עיטור סטנסיל. פינה

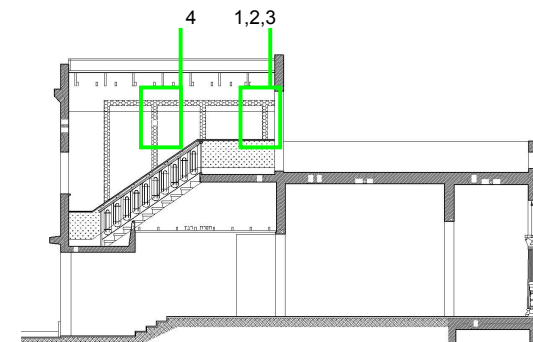
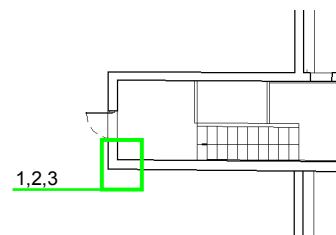

1. עיטור סטנסיל בצד פתח יציאה לגג

15 סמ

עיטור סטנסיל, תקריב.

עמוד	תאריך	קנה מידה:	שם התכנית:	שם הפרק :	"בית אהרוני"	אמנון בר אור אדריכלים בע"מ
5.15	אוגוסט 2008			תיעוד צילומי מצב קיים	ויצמן 83 כפר סבא	רח' אחד העם 9 תל אביב 65251
						טל': 03-5163082 פקס: 03-5163079

עלית גג – עיטורי קיר

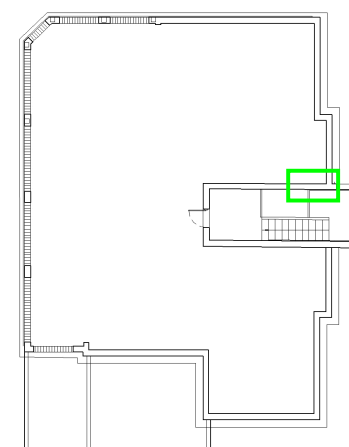
2. תקריב. מפגש ציורי הסטנסיל עם הקווים התוחמים וציורי המכחול דמויי הפרחים.

3. ציורי מכחול דמויי פרחים. נמצאים בין הריצוף עד הקווים התוחמים בגובה 1 מ'.

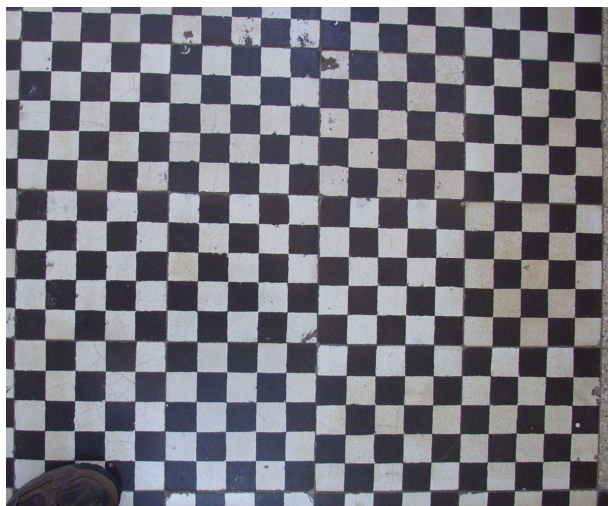
1. מבט אל הירידה למדרגות אשר לא קיימות כיום. עיטורי הקיר מלווים את הירידה.

עמוד 5.16	תאריך אוגוסט 2008	קנה מידה:	שם התכנית:	שם הפרק : תיעוד צילומי מצב קיים	"בית אהרונים" ויצמן 83 כפר סבא	אמנון בר אור אדריכלים בע"מ רח' אחד העם 9 תל אביב 65251 טל': 03-5163082 פקס: 03-5163079
--------------	----------------------	-----------	------------	------------------------------------	-----------------------------------	--

ריצוף מעוטר

ראה תכנית ריצופים בעמוד הבא.

3. ריצוף 3 . ריצוף ריבועים פשוט. כנראה בעבר החדר בו נמצא הריצוף היה חדר שירות.

2. ריצוף 1. כללי.

1. ריצוף 1 תיחום 1 . הריצוף נמצא בחדרים המרכזיים של הבית.

6. ריצוף 2 תיחום 2. מרפסת, חזית מערבית.

5. ריצוף 2 תיחום 1. הריצוף נמצא בחדרים צדדיים.

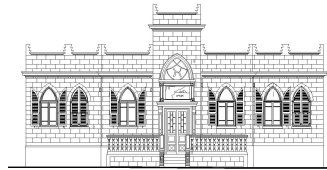

4. ריצוף 2 ללא תיחום.

עמוד	תאריך	קנה מידה:	שם התכנית:	שם הפרק :	"בית אהרוני"	אמנון בר אור אדריכלים בע"מ רח' אחד העם 9 תל אביב 65251 טל': 03-5163082 פקס: 03-5163079
5.17	אוגוסט 2008			תיעוד צילומי מצב קיים	ויצמן 83 כפר סבא	

”בית אהרונ”

תיעוד אדריכלי

תיאור אדריכלי וטכנולוגיית בנייה

סגנונות בנייה בכפר סבא:

כפר סבא החלה את דרכה בראשית המאה העשרים כמושבה צנועה. עד תחילת שנות העשרים של המאה היתה המושבה נתונה במאבק על ההיאחזות בקרקע. בהתאם לכך נבנו בתים באמצעים הבסיסיים אשר היו ברשות המתיישבים. המבנים נבנו מאבני לקט, אבני גיר מהרי השומרון ואבני כורכר מסידנא-עלי. כמו כן נעשה שימוש בלבני אדמה מיובשות. המבנים היו צנועים בגודלם וקורו בגגות רעפים. בשלב זה ניתן להגדיר את סגנון הבנייה כ"מקומי" מכיוון שאמצעי התושבים וחומרי הבנייה הם שהכתיבו את אופיים הארכיטקטוני של המבנים. החל משנים 1923-1924 חלה בכפר סבא התפתחות מואצת שמשכה אליה גם בעלי הון אשר השקיעו בעיקר בפרדסים. בהתאמה, בשנים אלו התפתח בארץ ובעיקר בערים ההולכות ונבנות, **הסגנון האקלקטי**. בכפר סבא, ידועים כיום שני מבנים אשר נבנו בסגנון זה והם בית שרה אהרוני ובית אפשטיין אשר ברחוב רוטשילד 55. בהמשך דרכה של המושבה הופיעו בבנייה סגנונות בנייה נוספים בהתאם לרוח התקופה ביישוב היהודי, אולם בקנה המידה המקומי. סגנון האר-דקו, אשר רווח שנים מעטות בסוף שנות העשרים מופיע במבנה הידוע כבית שלמה כהן אשר ברחוב ויצמן 106. הסגנון הבין לאומי אשר פרץ בעיקר בישוב היהודי בשנות השלושים מופיע בכפר סבא במבני הקיבוצים ובבית ליינס אשר ב"גן השרון". לצד מבנים אלו המשיכו בכפר סבא להופיע מבנים בסגנון בנייה מסורתי של המושבה ולמעשה הם היו סגנון הבנייה הדומיננטי ביותר עד הקמת המדינה.

הסגנון האקלקטי:

בשנים 1924 - 1925 הגיעו לארץ עולים רבים שהשפיעו רבות על ההתפתחות הכלכלית של היישוב ובמיוחד על התפתחות הערים. רובם היו תושבי ערים גדולות שרצו להמשיך את סגנון חייהם הקודם. הערים גדלו בתקופה זו בקצב דרמטי. תל אביב, לדוגמא, מנתה בשנת 1923 15,500 תושבים גדלה ל- 30,000 תושבים בשנת 1925.

בדומה למשפחת אהרוני, רבים היו בעלי ממון, ואחזה אותם התרגשות נוכח בניית ביתם בארץ ישראל. האדריכלים שפעלו באותה תקופה חיפשו תשובה ארכיטקטונית שתבטא אווירה חברתית זו. האדריכלים הגיעו ממוצא אירופי ובארץ החדשה הרגישו חופשיים לשלב במבנים מוטיבים שונים. באורמנטיקה הלקוחה מסגנונות קלאסיים שונים אותה שאבו מבית. למוטיבים אלו הצטרפו, במקרים רבים, גם מוטיבים מזרחיים. השילוב הגיע מתוך הרצון לייסד סגנון אדריכלי חדש, מעין מיזוג בין מזרח ומערב. סגנון בניה זה היה למעשה סגנון לקטני (אקלקטי) ומכאן שמו. יש להבדילו מהסגנון הניאו קלאסי אשר רווח באירופה במאות ה-18 וה-19 אשר החייה אדריכלות קלאסית.

הנציגים המובהקים של אדריכלות זו המשלבת מזרח ומערב בדו קיום אידיאולוגי וארכיטקטוני היו האדריכלים יהודה מגידוביץ' ואלכסנדר ברוואלד. בעבודותיהם נתנו ביטוי לסגנון עברי - מקומי - בצלילי, הנשען על מוטיבים מזרחיים ותנ"כיים.

מבנה מראשית דרכה של המושבה. בנייה צנועה מאבן כורכר. מקור: שבעים שנה לנ"ס.

בית נורדשטיין, רחוב תל חי 43. אחד מהעדות הבודדות בכפר סבא לבנייה מראשית דרכה של המושבה.

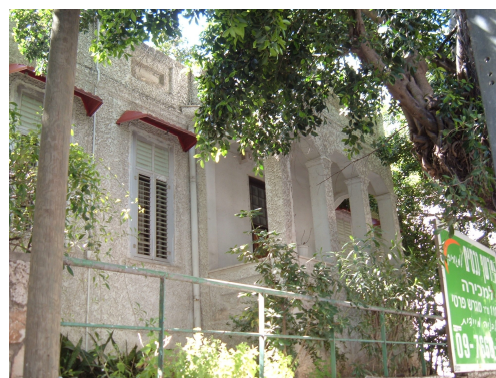
מבנה הכשרת קיבוצים בעת הקמתו. רחוב בן יהודה. דוגמא מובהקת לסגנון הבין לאומי בכפר סבא. מקור: ארכיון קפלן.

"בית ליינס" באזור גן השרון (בין שכונת אליעזר למושב צופית). וילה פרטית בסגנון הבין לאומי, אמצע שנות השלושים.

בית אשר פירס, רחוב רוטשילד 42. שנת בניה 1935. דוגמא לסגנון בנייה "מסורתי" במושבה. סגנון הבנייה צנוע ומתאפיין בגג רעפים בעל ארבעה שיפועים ומרוב אבן גלז, פרטי נגרות בחלונות וקירות מטייחים.

בית אפשטיין, רחוב רוטשילד 55. עדות נוספת לסגנון האקלקטי בעיר.

אמנון בר אור אדריכלים בע"מ רח' אחד העם 9 תל אביב 65251 טל: 03-5163082 פקס: 03-5163079	"בית אהרוני" ויצמן 83 כפר סבא	שם הפרק : תיאור אדריכלי טכנולוגיית בנייה	שם התכנית:	קנה מידה:	תאריך אוגוסט 2008	עמוד 6.1
---	--	---	-------------------	------------------	------------------------------------	---------------------------

תיאור אדריכלי "בית אהרוני"

בית אהרוני בכפר סבא הוא דוגמא מובהקת לסגנון הבנייה האקלקטי בו שולבו אלמנטים ניאוקלאסיים עם אלמנטים מזרחיים.

ההשפעה המזרחית ניכרת בחלונות המבנה בעלי קשת מחודדת והשינויות על הגג. שינויות אלו לקוחות, כנראה, מתגלית ארכיאולוגית בת אותה תקופה של ארמון אומאי אשר נתגלה באתר מיניה על שפת הכינרת והשפעותיו בבליזות או אשוריות. הסגנון הקלאסי מתבטא בעיקר בשורת העמודים בסגנון הקורינתי בחזית המערבית, בעיצוב הסימטרי הכללי ובעמודיו המעקה.

אופיו היהודי – ציוני של הבית ניכר בעיקר בתבליט אשר היה מעל לדלת הכניסה הראשית, הרחבה בנושא ראה עמוד הבא. כמו כן אלמנט נוסף השייך לאופיו היהודי של הבית הוא הפרגולה אשר נבנתה לשימוש כסוכה.

המבנה חריג בנוף הבנייה בכפר סבא ולמעשה עצם בנייתו כבית קיץ של משפחה בורגנית תל אביבית מסביר את מקורותיו. במבנה מצויים מרכיבי בנייה מתועשים המוכרים לנו מהבנייה בתל אביב באותה תקופה וניתן להניח שהם הובאו מהעיר מכיוון שלא ידוע על מפעלי בנייה למוצרי בטון בסביבת המושבה כפר סבא. מבין מוצרי בנייה מבטון אלו ניתן למנות את עמודוני המעקה ומסעד היד, עמודון מעוטר בקצה המעקה, העמודים והכותלות הקורינתיים, המרצפות המעוטרות והמדרגות הטרומיות מבטון.

בנוסף לאמור לעיל המבנה היה שופע בעיטורים אשר העשירו את חזותו ומאפיינים את הסגנון האקלקטי. המבנה היה משופע בקריניזים אשר חלקם שרדו גם כיום. קריניזים עיטוריים היו בגובה חלקו העליון של חדר המדרגות, סביב חלון הקשת במרכז המדרגות ובקצה מעקה הגג. פתח הכניסה היה מוקף בפורטל מרשים עשוי תבליט טיח וסביב התבליט מעל הפתח היה רשום ראשי התיבות של "בן ציון אהרוני" (ב"א) ושנת הבנייה העברית: תרפ"ז. מעל התבליט היה חלון קשתי מעוטר בוטרל' מפותח עם האות א' המציינת את שם בוני הבית. טיח החזית הראשית של הבית היה בעל דוגמת לבנים. על פי סקר במקום כיום נראה כי החזיתות האחרות היו מטיחות בטיח חלק.

בצילום נראה התבליט, ועיטור פורטל הכניסה. סביב התבליט רשום ראשי התיבות ב"א- בן ציון אהרוני ושנת הבנייה העברית תרפ"ז.

חלון בחזית המזרחית. קשת מחודדת מעוטרת טיח בדגם לבנים

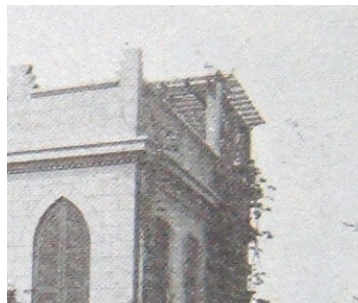
קריניז קיים בחדר היציאה לגג.

עיטור שינויות במעקה הגג. עיבוד ריבועים בקריניז.

שער הכיסא מכיוון רחוב ויצמן.

הפרגולה בפינתו הצפונית מזרחית של הגג. הועדה לשימוש כסוכה.

תאריך לא ידוע. מקור: שבעים שנה לכפר סבא. ראה פרטים .

אמנון בר אור אדריכלים בע"מ רח' אחד העם 9 תל אביב 65251 טל': 03-5163082 פקס: 03-5163079	"בית אהרוני" ויצמן 83 כפר סבא	שם הפרק : תיאור אדריכלי טכנולוגיית בנייה	שם התכנית:	קנה מידה:	תאריך אוגוסט 2008	עמוד 6.2
--	---	--	------------	-----------	----------------------	-------------

תיאור אדריכלי – תבליט

תבליט טיח מעל הכניסה הראשית.

אפרים משה ליליאן, תחריט. כרזת הקונגרס הציוני החמישי, תרס"ב. מקור: "זאב רבן סימבוליסט עברי", 2001

אפרים משה ליליאן, תחריט. "מאי היהודי" 1903. מקור: "בצלאל של שץ", תשמ"ג.

מעל הכניסה הראשית לבית עובד בטיח תבליט אשר היה, ככל הנראה, עשוי טיח. התבליט הוא העתק כמעט מדויק של עבודת התחריט של האמן היהודי אפרים משה ליליאן אשר שולבה בכרזה של הקונגרס הציוני החמישי בשנת תרס"ב. בתבליט נראית דמות מלאך אשר מגוננת על דמות יהודי זקן הצנף תחתיה. המלאך מצביע לכיוון השמש העולה בו נראית דמות יהודית נושאת מחרשה ושני שוורים. בתבליט נראה משפט בחלקו השמאלי התחתון, אולם, איכות התמונה המתעדת אותו לא מאפשרת לקרוא את הכתוב.

בעבודתו של ליליאן ניתן לראות פרטים נוספים אשר לא ניתנים לזיהוי בתבליט אך בהחלט יתכן כי היו קיימים בו: סביב היהודי ניתן לראות שיחים קוצניים הדומים לגדר תיל המאיימים עליו. בצידו הנגדי של הציור נראית חיטה המתנודדת ברוח. הפסוק הרשום בתחתית הציור הוא "ותחזינה עיננו לראות בשוכר לציין ברחמים" אשר לקוח מתוך תפילת השמונה עשרה.

אפרים משה ליליאן (1874-1925) הוא יליד גאליציה למשפחה דתית. ליליאן למד אמנות בקרקוב ובוינה. ביצירתו ליליאן יצר אוצר חזותי של דימויים וסמלים אשר היו לאבני דרך ראשונות לגיבוש חזותי וסימלי של הציונות. אוצר דימויים זה היה תולדה של מספר רב של גורמים אשר השפיעו על עבודותיו, ביניהם מוצאו הדתי מזרח אירופי, המסגרת החילונית מערב אירופית בה התחנך כאמן, השפעות הסגנון האר נובו, והשפעות של תרבויות ודימויים נוספים השואבים מהאמנות המצרית, היפנית, דימויים נוצריים (כגון המלאך בתבליט), ודימויים הלקוחים מעיטורי ספרים יהודיים. בשנת 1906 ליליאן הגיע לארץ ישראל למספר חודשים יחד עם בוריס שץ ותרם להקמת בית הספר בצלאל על ידי שץ. ליליאן השפיע על עיצוב דמותו האמנותית של בצלאל ואמנים אשר התחנכו שם כגון רבן, זאת בעיקר בדימויים והסמלים הציוניים בהם השתמש כגון השמש העולה.

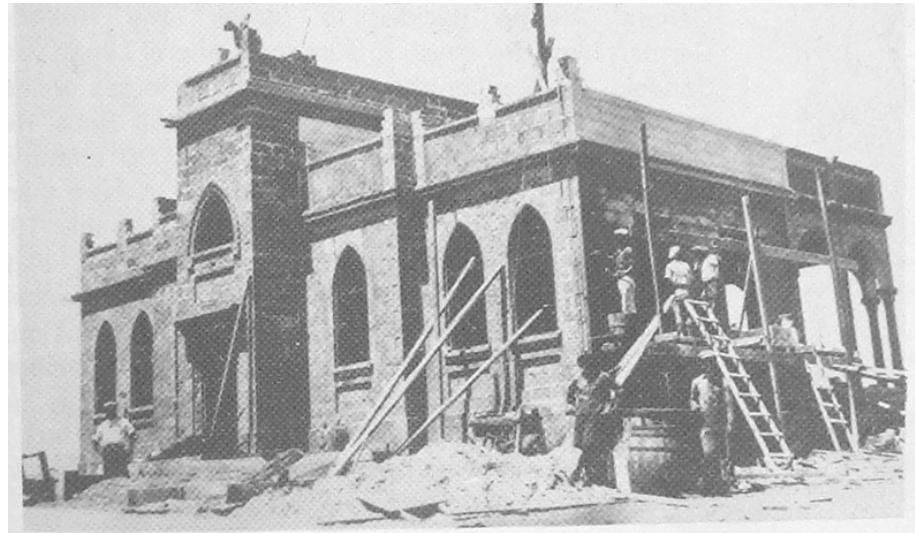
עבודתו של ליליאן אשר מופיעה בתבליט היא בעלת מוטיבים רבים אשר מאפיינים את יצירתו הן בסמלים בהם השתמש והן בתיאור המושפע סגנון האר נובו. בציור נראה מלאך המגונן על היהודי הזקן הנשען על מקל הנדודים המאפיין את הגולה. המלאך מצביע לעבר היהודי האוחז מחרשה ופונה לעבר השמש העולה. השמש והאור מציינים את הגאולה בעלייה לארץ. כיוון השמש העולה הוא המזרח – ארץ ישראל. סביב היהודי הזקן והחלוש צומחים שיחים אשר דומים לגדר תיל ומייצגים את השבי והסכנה ליהודים בגולה. אל מול צמחים אלה נמצאת החיטה המייצגת את טוב ארץ ישראל. שלא כמו הצמחים אשר מתוארים כגדר תיל החיטה מתנודדת ברוח בחופשיות. כיצירות רבות של ליליאן, יצירה זו מביעה שלילה של הגלות והגאולה בעלייה לארץ. היהודי בגולה נמצא בסכנה ועליו לעלות ולעבוד בארץ ישראל.

כאמור, ליליאן השפיע על אוצר הדימויים בהם המוסד הציוני השתמש כשני עשורים מאוחר יותר. בכרזות רבות הקוראות לעלייה לישראל הופיעה קריאה לעבודת אדמה ובהם נראה הפועל הציוני כדמות איתנה. אולם, מעניין לראות כי הדמות הנושאת מחרשה בציור זה, אשר שולב בכרזה של הקונגרס הציוני החמישי תרס"ב, היא אותה דמות של היהודי הלבוש בבגדים בצבע שחור ולבן וכיסוי ראש.

מובאת להלן דוגמה נוספת לתחריט של ליליאן "מאי היהודי". תחריט זה בנוי בצורה דומה ליצירה המופיעה בתבליט. בצידו הקדמי השמאלי של התחריט נמצא יהודי בגולה העורג לארץ ישראל. את היהודי לופתים הצמחים דמויי גדר התיל ונוספים להם שלושה נחשים. בדומה לתבליט אלה מציינים את הסכנה בגולה. מנגד נמצא עץ הדר, כנראה אתרוג, המסמל את טוב הארץ. היהודי מבט למזרח אל עבר ירושלים הנמצאת על ההר. מאחורי ירושלים נמצאת השמש העולה. קרני השמש ממלאים את הציור למעט מעל היהודי בגולה, מעליו עננים.

אמנון בר אור אדריכלים בע"מ רח' אחד העם 9 תל אביב 65251 טל': 03-5163082 פקס: 03-5163079	"בית אהרונים" ויצמן 83 כפר סבא	שם הפרק : תיאור אדריכלי וטכנולוגיית בנייה	שם התכנית:	קנה מידה:	תאריך אוגוסט 2008	עמוד 6.3
--	---	--	-------------------	------------------	------------------------------------	---------------------------

טכנולוגיית בנייה

המבנה בבנייתו. בצילום נראים הקירות הנשאים עשויים בלוקים. תשתית הקרניזים העשויה בטון. והשינויות יצוקות מבטון טרומי. מקור: שבעים שנה לכפר סבא.

קירות: קירות נושאים עשויים לבני בטון וחגורות בטון בגובה התקרה.

עיבוד חזיתות: הקירות החיצוניים חופו טיח בעל עיבוד מפותח. החזית המזרחית עובדה בדוגמת לבנים בגודל 50X25 ס"מ. סביב החלונות הטיח עובד בדוגמת לבנים בצורת קשת. המבנה משופע קרניזים. והיה בעל פורטל כניסה מפותח ותבליט עשוי עיבוד טיח.

גג / תקרה: גג המבנה עשוי בטון יצוק. למעט גג חדר המדרגות אשר עשוי רעפים על גבי קונסטרוקציית עץ. בעבר לגג זה היתה קיימת תקרת רביץ נוספת.

פחחות באבץ: למבנה היו מרזבים בעלי קופאות איסוף אשר השתלבו בקרניזים (ראה צילום היסטורי).

מדרגות: מדרגות הבית עשויות אלמנטים טרומיים של בטון יצוק. מעקה המדרגות עשוי בעבודת נפחות ומאחז היד עשוי עץ.

ריצוף: מרצפות בטון בעלת עיטור צבעוני בגודל 20X20 ס"מ (ראה תיעוד עמ' 5.17).

פתחים: בדלתות ובחלונות פרטי נגרות. מרבית החלונות בעלי קשת מחודדת בסגנון מזרחי. בחזית הצפונית החלונות מלבניים. כלפי המרפסת בחזית המערבית פתחי דלתות רחבים. לא נותרה עדות לכנפי דלתות אלה, אולם, ניתן להניח שהן היו מחולקות לארבעה כנפיים מעץ בעלי עיטורים סטנדרטים לתקופה.

יסודות: לא נבדק, כנראה יסוד עובר מתחת לקירות.

פרטים נוספים:

ציורי קיר: בחדר המדרגות העולה לגג נמצאו שרידי עיטורי סטנסיל לאורך הקירות ובניצב להם. העיטורים בעלי דגמי עלים ודגם נוסף בדמות פירות או שושנים. (לציורי הקיר יש לבצע תיעוד בנפרד על ידי בעל מקצוע מומחה לצורך שחזורם).

פרטי בטון: המבנה משופע בפרטי בטון טרומיים. בולטים בהם העמודים קורינתיים במרפסת החזית המערבית. כמו כן, קיימים מספר גדול של עמודוני מעקה ומסעד יד, ועמודון נוסף בקצה גרמי המדרגות וכן שינוי בטון על גבי מעקה הגג.

פרגולה: בעבר היתה קיימת פרגולת עץ בחלקו הצפוני מערבי של הגג.

מרחב ועיטורי טיח בחזית הצפונית. פרט מתוך צילום היסטורי (עמ' 4.4.5)

יציאה מהמרפסת עשויה מדרגות בטון ומעקה מאלמנטים טרומיים

עמודונים במעקה המרפסת

דלת דו כנפית בפנים הבית.

עיטורי סטנסיל בקירות חדר הדרגות

ריצוף מעוטר במרפסת החזית המערבית

אמנון בר אור אדריכלים בע"מ רח' אחד העם 9 תל אביב 65251 טל': 03-5163082 פקס: 03-5163079	"בית אהרוני" ויצמן 83 כפר סבא	שם הפרק : תיאור אדריכלי טכנולוגיית בנייה	שם התכנית:	קנה מידה:	תאריך אוגוסט 2008	עמוד 6.4
--	---	--	------------	-----------	----------------------	-------------

מצב השתמרות

מצב קונסטרוקטיבי: ככלל, המבנה במצב השתמרות קונסטרוקטיבי טוב, זאת הודות לכך שהמבנה אוכלס וטופל במשך השנים, הגג נאטם ונמנעה חדירת מים למבנה. בחזית הדרומית, נמצא בקע באזור התפר בין המבנה המקורי לחדר המאוחר. יש לערוך חישוב של הטיח במקום ולקבל חוות דעת של קונסטרוקטור מומחה.

פרטי נגרות: פרטי הנגרות נשתמרו באופן חלקי. דלת הכניסה והדלתות היציאה למרפסת לא נמצאו. כמו כן, בחלונות לא נמצאו כנפי תריסי העץ. במבנה נותר חלק גדול מדלתות הפנים ונותרו הכנפיים של החלונות במצב טוב.

עיטורי טיח: החזית המזרחית אשר הייתה בעלת עיטורי טיח מפותחים טיחה בטיח "שפריץ" אשר כיסה את כולה. תיעוד לעיטורי הטיח ניתן למצוא בתמונות ההיסטוריות. ביתר החזיתות נשתמרו מרבית הקרניזים אולם חזיתות אלה לא היו מפותחות כמו החזית המזרחית.

פרט בניה חסרים: במבנה לא נשתמרה הפרגולה אשר הייתה בחלקו הצפוני מערבי של הגג. אולם, נותרו העמודים אשר תמכו אותה בהיקף הגג. במרפסת הכניסה לא נותרו המעקה והעמודים. כמו כן, בחיבור בין המרפסת המקורית למרפסת המאוחרת בחזית המערבית פורק המעקה המקורי ונבנה מעקה בטון חלופי.

פרטי פנים: במבנה נשתמרו מרבית הריצופים המעוטרים, רובם במצב טוב. חלקים מהריצוף חופו ב-pvc ובריצוף גרניט פורצלן. הגרם הראשון של מדרגות היציאה לגג פורק והגרם השני נשתמר. בחלקו זה של גרם המדרגות נמצאו ציורי קיר, ציורי הקיר נצבעו במשך השנים אך ניתן לשחזרם על פי העדויות שנתרו.

תוספות מאוחרות: למבנה נוסף חדר והוארכה המרפסת בחזית המזרחית, כמו כן, נוסף מרתף מתחת מרפסת זו.

מפגעים, כללי: בחזיתות המבנה הורכבו גופי תאורה, מזגנים ומערכות שונות.

גינות ופיתוח הסביבה:

סביב המבנה הוזנח הפיתוח ומהגינות המקורי נותרו רק מספר עצי גרווילאה מול החזית הצפונית ומספר דקלי וושינגטוניה בגן שותר מזרחית למרכז אהרני. צמחייה שהתפתחה במקום גדלה ומסתירה את המבנה ופוגעת בחזותו.

סביב המבנה, בתחום הגן והפרדסים אשר היו בעבר, נבנו מרכזים מסחריים והיכל התרבות. הבנייה החדשה פגעה בסביבתו של המבנה על ידי קירות תמך, מדרגות ומעקות בטון, חדרי טרמנספומציה וחדרי שירות אחרים המקשים על הנגישות למבנה, מסתירים אותו ומהווים מפגע סביבתי.

בחזית הצפונית מזגנים ותשתיות שונות על הקירות.

פרצת חלון בחדר המדרגות

חיבור המרפסת המאוחרת למקורית.

בקע בתפר בין החלק המקורי למאוחר

חדר טרנספורמציה וצמחייה מסתירה את המבנה כלפי רחוב דוד אלעזר.

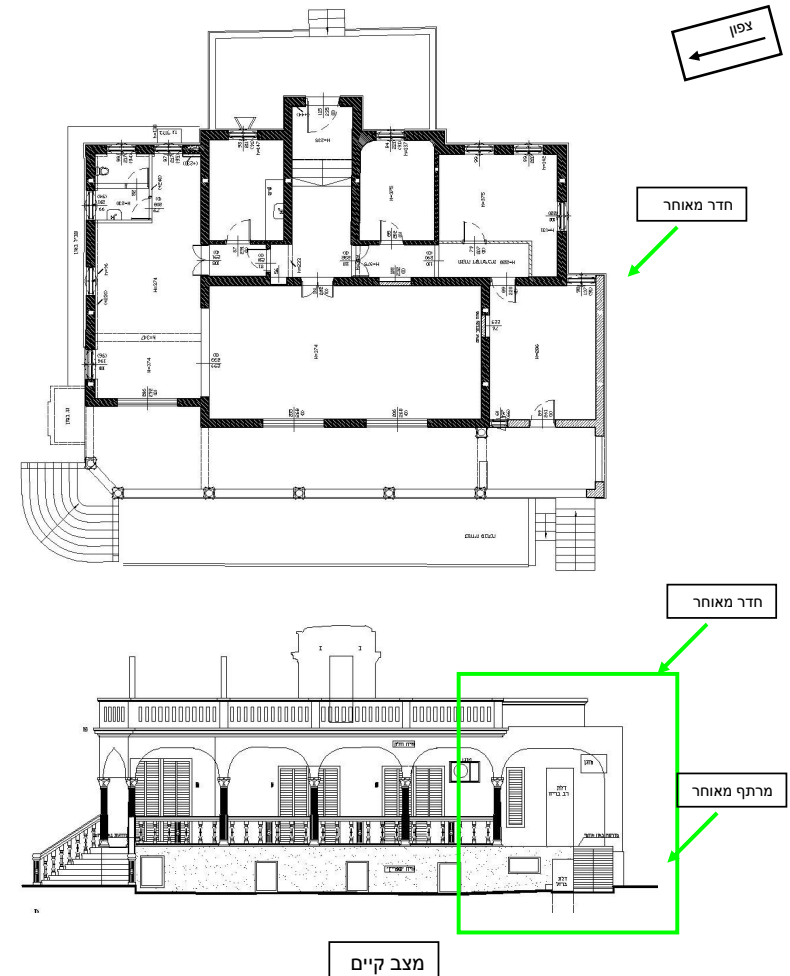
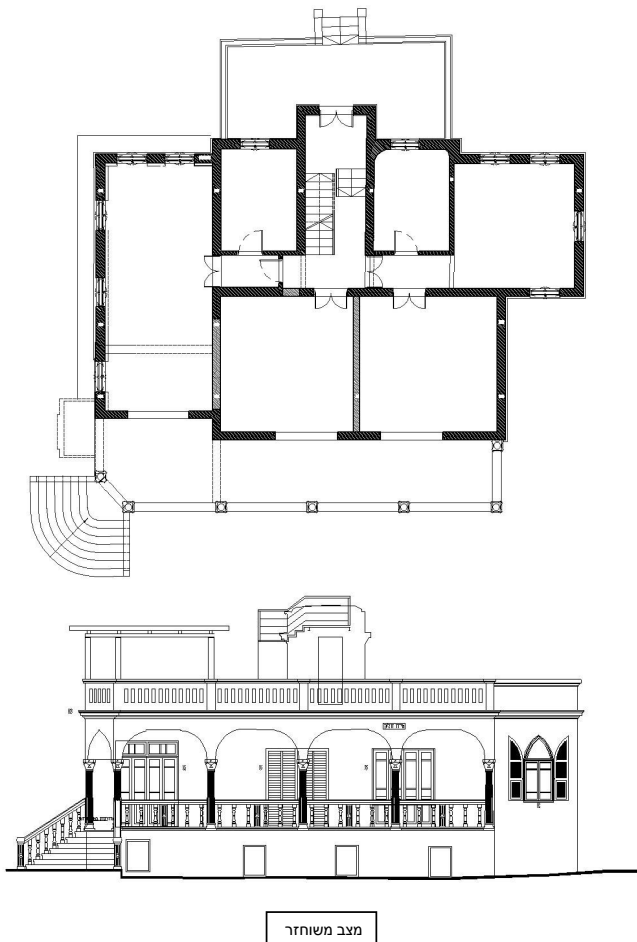

מדרגות, קירות תמך וצמחייה מסתירות את המבנה מהרחוב הראשי.

אמנון בר אור אדריכלים בע"מ רח' אחד העם 9 תל אביב 65251 טל: 03-5163082 פקס: 03-5163079	"בית אהרני" ויצמן 83 כפר סבא	שם הפרק : מצב השתמרות	שם התכנית:	קנה מידה:	תאריך אוגוסט 2008	עמוד 6.5
---	---	--	-------------------	------------------	------------------------------------	---------------------------

שלבי הבנייה

- בית אהרוני נבנה בעקרו בשלב אחד בשנת 1927 על ידי המשפחה. המבנה היה בעל שבעה חדרים ומרתף. בחלל הכניסה היה גרם מדרגות ליציאה לגג. על הגג היתה פרגולה מעץ על גבי עמודי בטון.
- כמו כן, תועדו מדרגות לגג עליון של היציאה לגג כנראה מברזל. כיום נותרה חלק מהקונסטרוקציה של מדרגות אלה.
- עד שנת 1938 נבנה חדר נוסף בחלקו הדרום מערבי של הבית. יחד עם בניית החדר הוארכה המרפסת בחזית המערבית של הבית ותחתיה נבנה מרתף נוסף למרתף הקיים (מופיע בתצלום אוויר משנת 1946).
- בשלבים שונים בוטלו מספר מחיצות פנים ונוצר חלל גדול במרכז הבית.

עמוד 6.6	תאריך אוגוסט 2008	קנה מידה:	שם התכנית:	שם הפרק : שלבי הבנייה	"בית אהרוני" ויצמן 83 כפר סבא	אמנון בר אור אדריכלים בע"מ רח' אחד העם 9 תל אביב 65251 טל': 03-5163082 פקס: 03-5163079
-------------	----------------------	-----------	------------	--------------------------	----------------------------------	--

מנגנון פתיחה גלוי

חלוקת חלון

משקוף סף שיש ואבץ

חלון ח-1

ציר

סף שיש ומשקוף

אף מים

פרטים

עמוד 7.8.1	תאריך אוגוסט 2008	קנה מידה:	שם התכנית: חלון ח-1	שם הפרק : פרטים אדריכליים	"בית אהרוני" ויצמן 83 כפר סבא	אמנון בר אור אדריכלים בע"מ רח' אחד העם 9 תל אביב 65251 טל': 03-5163082 פקס: 03-5163079
---------------	----------------------	-----------	------------------------	------------------------------	----------------------------------	--

דלת ד-5: דלת דו כנפית עם חלון קיפ. לא נמצאה דלת מקורית במבנה.

דלת ד-4: דלת חד כנפית עם חלון קיפ

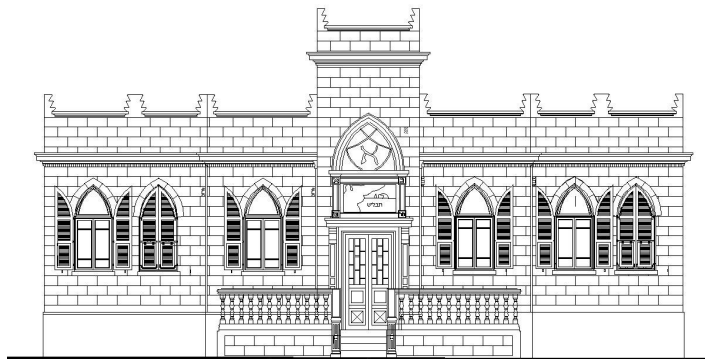
דלת ד-2 : דלת דו כנפית ללא קיפ

עמוד	תאריך	קנה מידה:	שם התכנית:	שם הפרק :	"בית אהרוני"	אמנון בר אור אדריכלים בע"מ
7.8.5	אוגוסט 2008		דלתות פנים	פרטים אדריכליים	ויצמן 83 כפר סבא	רח' אחד העם 9 תל אביב 65251 טל': 03-5163082 פקס: 03-5163079

הערכת חשיבות והמלצות לשימור

חזית מזרחית, ששנות העשרים

חזית מזרחית משוחזרת

חזית מזרחית, כיום

מבנה "בית אהרונים" נבנה בשנת 1928. בשלב זה המושבה כפר סבא התבססה והפכה למושבת קבע לאחר שתושביה נאלצו לעזבה פעמיים. במושבה חל גידול מואץ והיא משכה יזמים אשר השקיעו את הונם בעיקר בענף הפרדסנות. עדות להתבססות המושבה היא היותה מושבת אם לקיבוצים ולחוות חקלאיות אשר הוקמו בקרבתה. זאת בדומה לפתח תקווה כשני עשורים קודם אשר היתה למושבת אם לכפר סבא.

מבנה בית אהרונים בנוי בסגנון אקלקטי מובהק. המבנה עשיר בעיטורים אשר היו נהוגים בתקופה. המבנה שופע קרניזים ותבליטי טיח, פרטים טרומיים שונים, ריצוף מעוטר, עיטורי קיר, עיטורי שינוי בגג וכדומה. עיצובו בחלקו בסגנון מזרחי ובחלקו בסגנון נאו-קלאסי בהתאם לרוח התקופה האדריכלית. אלמנט מיוחד במבנה הוא תבליט הטיח אשר היה מעל הכניסה הראשית.

בשל היות המבנה בשימוש הוא נשתמר ברמה טובה מאוד. אמנם המבנה חופה בחלקו בטיח מאוחר, אך ככלל, המבנה טופל, גגו נאטם ולא ניכרות בו בעיות קונסטרוקטיביות מלבד באזור החיבור בין המבנה המקורי לחדר המאוחר. המפגעים המרכזיים במבנה הם סביבתיים. במסגרת בנייה חדשה סביב המבנה נבנו קירות בטון, חדרי טרנספורמציה, מדרגות וצמחייה סבוכה אשר גדלה פרא סביב המבנה. בעת שימור ופיתוח המקום יש לשים דגש על סילוק המפגעים, הסדרת פיתוח הולם ושיפור הנגישות.

למבנה נוכחות מרשימה ברחוב הראשי של כפר סבא. המבנה נמצא בנקודה גבוהה על גבעה וממול מרכז מסחרי גדול והומה.

לסיכום, המבנה מהווה ציון דרך ברמה ההיסטורית להתבססות המושבה כפר סבא. המבנה הוקם על ידי משפחה ציונית אשר השקיעה הונה בפיתוח הארץ עוד בהיותה בגולה. חיזוק לאופייה הציוני היא תרומת המבנה לשימוש ויצ"ו כשלושה עשורים מאוחר יותר. ברמה האדריכלית המבנה נכון בארכיטקטורה עשירה המאפיינת את הסגנון האקלקטי. כל אלה יחד מקנים למבנה ערך כנסי חשוב לעיר כפר סבא וראוי לשימור על פי אמות המידה הגבוהות ביותר. שימור המבנה יניח לדורות הבאים עדות לציון דרך היסטורי ואדריכלי ויתרום תרומה ערכית ועיצובית משמעותית לעיר כפר סבא.

חזית מערבית כיום

עמוד	תאריך	קנה מידה:	שם התכנית:	שם הפרק:	"בית אהרונים"	אמנון בר אור אדריכלים בע"מ רח' אחד העם 9 תל אביב 65251 טל': 03-5163082 פקס: 03-5163079
8.1	אוגוסט 2008			הערכת חשיבות והמלצות לשימור	ויצמן 83 כפר סבא	